

Nec minori gratiâ apud Leonis successores valuit Erasmus; quippe quem purpurâ Romanâ Paulus IV honorare voluit, Clemens verò IX necnon Henricus VIII, scripsit ad eum litteris sibi devotè tenentur. Insuper Galliae rex Franciscus I, Ferdinandus quoque Hungariae, ac Sigismundus Poloniae reges, pluresque alii principes eum ad se allicere, inani prostris labore conati sunt. Liberioris enim vitae amans, apud Carolum Austriae (postea Carolum V) consiliarii tantum munere fungi contentus fuit. Virum ad suas partes atrahere nisus Lutherus haeresiarcha, in vacuum impendit operam. Erasmus enim, habitû de pseudoreformatorum moribus ac principis intimâ cognitione, verbis eos proscutis est acerbissimis, *periculosos vocans, maledicos, hypocritas, mendaces, fraudulentes, seditionum faces, vesanos, ceteris noxios ac intra se divisos*. Nota sunt etiam quae de novatoribus istis jocando scribebat: *Errant, inquit, qui censent Lutheranismum tragœdiam elere; meâ quidem sententiâ, nihil magis ad comicum accedit; hinc enim, sicut in theatro fieri videmus, matrimonia semper enasci solent*. Basileae verò increscentibus in dies haereticorum seditionibus, Friburgum secedere coactus est, ubi septem annis commoratus, Basileam rediit, nec multo post dysenteria correptus, vitâ deinctus est anno 1536, aetatis verò 60. Statua ipsi à popularibus suis Roterdami erecta est, cuius in basi haec verba inscripta sunt:

DESIDERIO ERASMO
MAGNO SCIENTIARUM ATQUE
LITTERATURAE POLITIORIS
VINICI ET INSTAURATORI.

Porrò ad hanc statuum conciliendam, magnifica Christi è cruce pendens imago ex aere conflata liquefacta est, unde per jocum dixit Batavus poeta Vondellius, ad Roterdamorum liberalitatem alludens, *dolendum quòd Christus Roterdamus civis non existisset*.

Neminem in suâ aetate sive ob ingenii excellentiam, sive ob scientiæ omnia complectentis meritum Erasmus habuit superiorem. Ipsius potissimam operâ humaniores litteræ è tenebris eductæ, plurimum Patrum in lucem primò productæ editiones, saniorique criticae leges institutæ. Illustres antiquorum temporum viros è sepulcro quasi revocavit, eorumque scripta perlegendi studium cotinens suis inspiravit. Nitido ac eleganti dicendi genere pollens, facili quoque, licet paululum versicolor in verbis, nulli certè sui temporis auctori secundus fuit. Liberior quandoque in describendis ævi quo existit vitis ac deformitatibus, mordaciori sæpius calamo res et personas Deo sacras impetit. Hanc verò animi sui habitudinem ipse sibi ingenium non infidebatur; qui (lib. 4, epist. 11) hæc de se scribebat: *Cæterum, ut ingenium quod serum est fatear, sum naturâ propensor ad jocos quam fortasse decet, et lingue liberioris quam nonnunquam expedit*. Fatendum tamen, quoad res ad religionem atinentes, multos in eum criticae immoderatis assu invecos, severiores aliquando censuræ notas ipsi inussisse. Illud sanè constat, eum in Ecclesiæ catholice gremio vixisse necnon obiisse. Multis agitata est procellis inclutus auctor, quas impatientiori animo sæpè tulit, ut pote qui laudis amans ac controversiarum studiosior fuit. Cæterum à luxu abhorrens, summâ in victu temperantiâ, adulationem perosus, fidelis in amicis, commodis moribus non minùs quam scientiæ laudè apud omnes excellens homo fiebat. Omnia ejus opera Basileæ à celebri Froben, quem amicum habuerat, collecta, novem voluminibus in-fol. comprehensa sunt. In his, ut omnia summam complectamur, tractantur res ad grammaticam, rhetoricam ac philosophiam atinentes. Leguntur ibidem *Encomium demetrii, Colloquia, Epistolæ, Translatio et Paraphrasæ novi Testamenti*, nonnullorum Patrum Græcorum opera in Latinam linguam conversa, ac postremò propriè auctoris *Apologiæ*. Erasmi tumulo inscriptum est sequens epitaphium:

Pallida mors nobis magnum accepit Erasmus,
Sed Desiderium tollere non potuit.

Nunc autem, ut aliquid de nostro labore dicamus, Erasmi in S. Marcum *Annotationes typis mandaturî, in id incubimus, ut loca, si fortè quaedam reperirentur à vulgata lectione discrepantia, ad litteram ab Ecclesiâ intentam restitueremus; si quid verò usquam in commentarii deorsum paululum à vero et rigoroso sensu alienum visum fuerit, illud idem secundum sanioris criticæ regulas tractatum occurrerit in adjuncto opere Cajetani, cujus etiam singulares, si quæ sint, opinionis, annexis Erasmi annotationibus emendabuntur; adeo ut ex duorum illustrium interpretum fetibus sic juxta positus unum quoddam opus enascetur, quo luculentius nihil aut melius digestum nemo profectò desiderare potest. Hi enim duo prestantes viri, si quid in patris forsitan peccaverint, ad certè non in istis, utpote indole atque ingenio dissimiles. Hinc accedit quòd in nostro hocce *Cursuum* opere, in quo omnes magni nominis auctores allatere necnon conjungi debent, nobis certè timendum erat, ne omissis talibus ac tantis Bibliorum interpretibus, subscriptor uniusquisque rem tulisset molestius, dolendaque nos negligentia reos quotidiè arguisset. Superest ut moneantur lectores Cajetani commentaria ad S. Marcum Vulgatæ capita in nostro *Cursu* immediatè sequi, Erasmi verò lectionibus annotationum instar ad calcem paginarum subjectas à nobis fuisse.*

DIVI HIERONYMI (UT NONNULLI PETANT) IN EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM Præfatio.

Marcus evangelista Dei electus, et Petri in baptisate filius, atque in divino sermone discipulus, sacerdotium in Israel agens secundum carnem levita, ad fidem Christi conversus, Evangelium in Italia scripsit, ostendens in eo quid et generi suo deberet et Christo. Nam initium principii in voce prophetice exclamationis instituens, ordinem levitice electionis ostendit; ut predicans predestinatum Joannem filium Zacharie, in voce angeli annuntians emissum, non solum verbum carnem factum, sed et corpus Domini in omnia per verbum divine vocis animatum, in initio evangelice predicationis ostenderet, ut qui hæc legeret, sciret cui initium carnis in Domino, et Jesu adveniens habitaculum caro deberet agnoscere, atque in se verbum vocis quod in consonantibus perdidit inveniret. Denique perfecti Evangelii opus intrans, et à baptismo Domini predicare Deum inchoans, non laboravit nativitatem carnis quam in

prioribus viderat dicere, sed totius exprimebat expositionem deserti, numerum jejuniis, tentationem diaboli, congregationem bestiarum et ministerium protulit angelorum, ut instituens nos ad intelligendum, singula in brevi compingens, nec auctoritatem factæ rei demeret, et periculi operis plenitudinem non negaret. Denique amputasse sibi post fidem pollicem dicitur ut sacerdotio reprobus haberetur; sed tantum consentiens fidei predestinata potuit electio, ut nec sic in opere verbi perderet, quod prius meruerat in genere. Nam Alexandria episcopus fuit, cujus per singula opus fuit scire, et Evangelii in se dicta disponere, et disciplinam legis in se agnoscere, et divinam in carne Domini intelligere naturam. Quæ in nobis primum requiri oportet, dehinc inquisita volumus agnoscere, habentes mercedem exhortationis; quoniam qui plantat et qui rigat unum sunt, qui autem incrementum prestat, Deus est.

IN S. MARCUM Commentaria.

CAPUT PRIMUM.

1. Initium Evangelii Jesu Christi, filii Dei.
2. Sicut scriptum est in Isaiâ propheta: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te:
3. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini; rectas facite semitas ejus:
4. Fuit Joannes in deserto baptizans, et predicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum.
5. Et egrediebatur ad eum omnis Judæa regio, et Jerosolymite universi, et baptizabantur ab illo in Jordanis flumine, confitentes peccata sua.
6. Et erat Joannes vestitus pilis cameli, et zonâ pellicæ circa lumbos ejus; et locustas et mel sylvestre edebat. Et prædicabat, dicens:
7. Venit fortior me post me, cujus non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum ejus.
8. Ego baptizavi vos aquâ; ille verò baptizabit vos Spiritu sancto.
9. Et factum est, in diebus illis, venit Jesus à Nazareth Galilæe: et baptizatus est à Joanne in Jordane.
10. Et statim ascendens de aquâ, vidit caelos aper-

CHAPITRE PREMIER.

1. Commencement de l'Évangile de Jésus-Christ fils de Dieu.
2. Comme il est écrit dans la prophétie Isaië: Voilà que j'envoie mon ange devant votre face, qui préparera votre voie devant vous;
3. Voix de celui qui crie dans le désert: Préparez la voie du Seigneur; rendez droits ses sentiers:
4. Jean était dans le désert, baptisant et prêchant un baptême de pénitence, pour la rémission des péchés.
5. Toute la Judée et tous les habitants de Jérusalem venaient à lui; et confessant leurs péchés, ils recevaient de lui le baptême dans le fleuve du Jourdain.
6. Et Jean était vêtu de poil de chameau: il avait autour de ses reins une ceinture de cuir; il vivait de sanctorles et de miel sauvage; et il prêchait, disant:
7. Un autre plus puissant que moi vient après moi; et je ne suis pas digne de me prosterner devant lui pour lui délier le cordon de ses souliers.
8. Pour moi, je vous ai baptisés dans l'eau, mais pour lui, il vous baptisera dans le Saint-Esprit.
9. Or il arriva en ce même temps que Jésus vint de Nazareth, en Galilée; et fut baptisé par Jean dans le Jourdain.
10. Et aussitôt qu'il fut sorti de l'eau il vit les cieux

tos, et Spiritum tanquam columbam descendentem, et manentem in ipso.

11. Et vox facta est de cœlis : Tu es Filius meus dilectus, in te complacui.

12. Et statim Spiritus expulit eum in desertum.

13. Et erat in deserto quadraginta diebus et quadraginta noctibus : et tentabatur à Satana, eratque cum bestiis, et angeli ministrabant illi.

14. Postquam autem traditus est Joannes, venit Jesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei.

15. Et dicens : Quoniam impletum est tempus, et appropinquavit regnum Dei : penitentemini, et credite Evangelio.

16. Et præteriens secus mare Galilææ, vidit Simonem et Andream fratrem ejus, mittentes retia in mare (erant enim piscatores) ;

17. Et dixit eis Jesus : Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum.

18. Et protinus, relictis retibus, secuti sunt eum. Et ingressus inde pusillim, vidit Jacobum Zebedei, et Joannem fratrem ejus, et ipsos componentes retia in navi ;

20. Et statim vocavit illos. Et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.

21. Et ingrediuntur Capharnaum ; et statim sabbatis ingressus in synagogam, docebat eos.

22. Et stupebant super doctrinâ ejus : erat enim docens eos, quasi potestatem habens, et non sicut scribæ.

23. Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo, et exclamavit,

24. Dicens : Quid nobis et tibi, Jesu Nazarenè ? venisti perdere nos ? scio qui sis, Sanctus Dei.

25. Et comminatus est ei Jesus, dicens : Obmutescere, et exi de homine.

26. Et discernens eum spiritus immundus, et exclamans voce magna, exiit ab eo.

27. Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes : Quidnam est hoc ? quemam doctrinam hæc nova ? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, et obediunt ei.

28. Et processit rumor ejus statim in omnem regionem Galilææ.

29. Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis et Andree, cum Jacobo et Joanne.

30. Decumbat autem socrus Simonis febricitans : et statim dicit ei de illa.

31. Et accedens elevavit eam, apprehensa manu ejus ; et continuo dimisit eam febris, et ministrabat eis.

32. Vespere autem facto, cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes malè habentes, et daemonia habentes :

33. Et erat omnis civitas congregata ad januam.

34. Et curavit multos qui vexabantur variis languoribus, et daemonia multa eiciebat, et non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum.

35. Et diluculo valdè surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.

36. Et processit eum cum Simon, et qui cum illo erant.

ouverts, et l'Esprit, en forme de colombe, descendre et demeurer sur lui.

11. Et une voix se fit entendre du ciel : Vous êtes mon Fils bien-aimé ; c'est en vous que je me complais.

12. Incontinent après, l'Esprit le poussa dans le désert.

13. Et il demeura au désert quarante jours et quarante nuits. Et il y était tenté par Satan ; et il y vivait parmi les bêtes sauvages, et les anges le servaient.

14. Or, après que Jean eut été mis en prison, Jésus vint dans la Galilée, prêchant l'Évangile du royaume de Dieu,

15. Et disant : Le temps est accompli, et le royaume de Dieu est proche. Faites pénitence et croyez à l'Évangile.

16. Et passant le long de la mer de Galilée, il vit Simon et André son frère, qui jetaient leurs filets dans la mer, car ils étaient pêcheurs.

17. Et Jésus leur dit : Suivez-moi et je vous ferai devenir pêcheurs d'hommes.

18. Et aussitôt quittant leurs filets, ils le suivirent.

19. De là s'étant un peu avancé, il vit Jacques, fils de Zébédée, et Jean, son frère, qui étaient aussi dans une barque où ils accommodaient leurs filets.

20. Il les appela à l'heure même, et laissant dans la barque leur père Zébédée avec les gens qu'il avait loués, ils le suivirent.

21. Et ils vinrent à Capharnaüm, et Jésus entrant d'abord le jour du sabbat dans la synagogue, il les instruisait.

22. Et ils s'étonnaient de sa doctrine, parce qu'il les instruisait comme ayant autorité, et non pas comme les scribes.

23. Or il se trouva dans leur synagogue un homme possédé d'un esprit impur, qui s'écria,

24. Disant : Qu'y a-t-il entre vous et nous, Jésus de Nazareth ? Etes-vous venu pour nous perdre ? Je sais qui vous êtes, le Saint de Dieu.

25. Mais Jésus le menaça, disant : Tais-toi, et sors de cet homme.

26. Alors l'esprit impur le tourmentait horriblement, et jetant un grand cri, sortit de lui.

27. Et tous en furent si surpris, qu'ils se demandaient les uns aux autres : Qu'est-ce que ceci ? et quelle est cette nouvelle doctrine ? Car il commande avec autorité, même aux esprits impurs ; et ils lui obéissent.

28. Et aussitôt sa réputation se répandit par toute la Galilée.

29. Et aussitôt sortant de la synagogue, ils vinrent avec Jacques et Jean en la maison de Simon et d'André.

30. Or la belle-mère de Simon était au lit, ayant la fièvre ; ils lui parlèrent aussitôt d'elle.

31. Et lui s'approchant, la prit par la main, et la fit lever ; au même instant la fièvre la quitta, et elle se mit à les servir.

32. Sur le soir après le coucher du soleil, ils lui amenèrent tous les malades et les possédés.

33. Et toute la ville était assemblée devant la porte.

34. Il guérit plusieurs personnes affligées de diverses maladies, et il chassa plusieurs démons, et il ne leur permit pas de dire qu'ils le connaissent.

35. Le lendemain, s'étant levé de fort grand matin, il sortit et s'en alla dans un lieu désert, où il se mit en prière.

36. Simon, et ceux qui étaient avec lui, l'y suivirent.

37. Et cum invenissent eum, dixerunt ei : Quia omnes quaerunt te.

38. Et ait illis : Eamus in proximos vicos et civitates, ut et ibi prædicem : ad hoc enim veni.

39. Et erat prædicans in synagogis eorum, et in omni Galilæa, et daemonia eiciebat.

40. Et venit ad eum leprosus deprecans eum, et genu flexo, dixit ei : Si vis, potes me mundare.

41. Jesus autem misertus ejus, extendit manum suam, et tangens eum, ait illi : Volo, mundare.

42. Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, et mundatus est.

43. Et comminatus est ei, statimque eiecit illum ;

44. Et dicit ei : Vide nemini dixeris : sed vade, ostende te principi sacerdotum, et offer pro emundatione tua, quæ præcepit Moyses in testimonium illis.

45. At ille egressus cepit prædicare, et difamare sermonem, ita ut jam non posset manifestè introire in civitatem, sed foris in desertis locis esset, et conveniebat ad eum undique.

Finio Mathæo, occurrit Marcus exponendus breviori sermone, ne reperiantur eadem que in Mathæo dicta sunt à nobis. Titulus itaque apud Græcos est : *Evangelium secundum Marcum*. Qui expositus est in titulo Evangelii secundum Mathæum. Sed tamen advertendum quod Marcus, licet in Italiâ scripserit Evangelium, Græcè tamen scripsit : propter quod corrigendus est textus ex Græcis exemplaribus.

VERS. 1. — INITIUM EVANGELII. Aperit intentionem suam, unde intendit incipere evangelicam historiam auctoritate doctrinæ scilicet ab initio Evangelii ; hoc est, publicæ annuntiationis bonæ. Et hoc ad differentiam aliorum qui inceperunt aliunde ; nam Mathæus incepit à generatione Christi : Lucas à nativitate Joannis Baptistæ. Et intendit initium Evangelii fuisse prædicationem Joannis Baptistæ, quia tunc primum evangelizatus est Jesus Christus. Nec obstat quod prius fuerat à Gabriele archangelo beate Virgini, ab angelis pastoribus, à Simeone et Annâ is qui in templo, evangelizatus : quoniam private fuerunt hujusmodi annuntiationes, non enim publicè ad populum fiebant. Sed prima evangelizatio publica fuit à Joanne Baptistâ, et propterea Marcus asseruit initium Evangelii à prædicatione Joannis Baptistæ. Jesu. Specificat de quo Evangelio loquitur, appendendo materiam evangelizatum. Simile quid fecit Paulus ad Roman. 1, dicendo : *In evangelium Dei de Filio suo qui factus est ei*, etc. Jesus igitur nomen proprium est. CURRIT. Nomen dignitatis est : hoc est, Messia Hebraicè, La-

VERS. 1. — INITIUM EVANGELII ; et hic Hebraeorum more exorsus est ab ipso operis titulo, quemadmodum Mathæus, cujus epistolam scripsit Marcus, auctore Augustino.

VERS. 2. — IN ISAIÂ PROPHETA. In Græcorum exemplaribus, que quidem ego viderim, *Isaia* nomen non exprimitur, sed tantum, *In prophetis*, id est, *in prophetis*. Verum id apparet mutatum datâ operâ à doctis, qui deprehenderant hoc testimonium è duobus prophetis esse conflatum : quemadmodum indicat Hieronymus in libro de optimo Genere interpre-

37. Et quand ils l'eurent trouvé, ils lui dirent : Tout le monde vous cherche.

38. Il leur dit : Allons aux villages et aux villes qui sont autour d'ici, afin que j'y prêché aussi ; car C'est pour cela que je suis venu.

39. Il prêchait donc dans leurs synagogues et par toute la Galilée, et il chassait les démons.

40. Un lépreux vint à lui, le priant et se jetant à genoux, il lui dit : Si vous voulez, vous pouvez me guérir.

41. Jésus eut pitié de lui, et étendant la main, il le toucha, et lui dit : Je le veux ; soyez guéri.

42. Dès qu'il eut dit cette parole, la lépre quitta cet homme, et il fut guéri.

43. Jésus le renvoya aussitôt, en lui disant avec de fortes menaces :

44. Gardez-vous bien de parler de ceci à personne ; mais allez vous montrer au prince des prêtres, et offrez pour votre guérison ce que Moïse a ordonné, afin que cela leur serve de témoignage.

45. Mais celui-ci s'en allant, commença de raconter la chose, et là de publier partout ; de sorte que Jésus ne pouvait plus paraître publiquement dans la ville, mais il se tenait dehors dans des lieux déserts, et on venait à lui de tous côtés.

COMMENTARIA.

tinè autem uncti, in regem et sacerdotem oleo Spiritus sancti et virtutis. FILII DEI. Totam materiam Evangelii proponit in his tribus Evangelista, *Jesu, Christi, Filii Dei*. Nam universum evangelium nihil aliud tradit, quam Jesum Nazarenum esse verum Messiam ; in quo verus homo, et rex ille missus à prophetis redempturus Israel, etc., comprehenditur, et eundem esse Filium Dei : in quo verus Deus explicatur ; filius enim ejusdem est natura cum patre ; ac per hoc Filius Dei est divina natura, est verus Deus : sicut filius hominis est verus homo. Adverte subintelligi verbum substantivum est.

VERS. 2. — SICUT SCRIPTUM EST IN ISAIÂ PROPHETA, pro, sicut scriptum est in prophetis, etc. Magna Evangelii auctoritas, magnitudine fidei Christianam testimonium adhibetur ; dum non nova adinventio, sed à prophetis longè ante prænuntiatur est Evangelium quod credimus. Duo autem propheta afferunt testes in initium à Joanne Baptistâ. Alter est Malachias, cap. 5. *Ecce mitto*. Deest Latinis pronomen ego ; nam et in Græco Evangelio et in Hebræo prophetâ habetur, ecce ego mitto. Et loquitur Deus. ANGELO MEUM. Angelus Græcè, Latine nuntius, ita quod nomen officii est, non nature, quo officium Joannis Baptistæ significatur est. ANTE FACIEM TUAM. In prophetâ Hebræo habetur pronomen meam, ante faciem meam : ita quod mittens testatur se esse Deum qui venit. Sed Evangelista mutavit pronomen, ad exponendum quod secundum naturam humanam Messia conveniebat

landi. Siquidem prior pars, nempe illa : *Ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te*, est apud Malachiam, cap. tertio. Quo sane loco illud obiter annotandum Hieronymum in eo quod modo citavimus, opere memoriam lapsum videri posse, cum ait hoc testimonium haberi in fine Malachias. Nam cum totum hujus propheta vaticinium quatuor capitibus absolvatur, et hic locus in ipsâ statim fronte tertiâ capitis, in medio veritus est quam in fine. Verum suspicor quæ res imposuerit Hieronymus memoriam, nimirum quod in extremo calce

habere nuntium precedentem, habere Joannem Baptistam præcursores ante faciem suam; hoc est, annuntiantem populis ut cognoscant Jesum Christum Filium Dei; facie enim propriè cognoscitur et discernitur homo ab alijs; ad hoc namque prævenit Joannes, ut appareret et innotesceret Jesus propriè facie in propriè personâ. QUI PRÆPARABIT VIAM TUAM. Evangelista apposuit pronomen, tuam, ad exponendum viam rectam viam Dei, esse viam propriam Christi. Et describitur officium Joannis esse preparare viam Christo: quia ad hoc austeritates vite, Baptismum, et prædicationis officium assumpsit, ut in mentibus hominum viam ad credendum Christo præpararet. ANTE TE. Non longè à te, sicut alii prophetae, sed ante, coram, se à fronte tuâ.

VERS. 3. — VOX CLAMANTIS IN DESERTO: PARATE VIAM DOMINI; RECTAS FACITE SEMITAS EJUS. Alter propheta, id est, Isaias, cap. 40, affertur; appellans Joannem vocem clamantem in deserto: Parate viam Domini. Quorum expositio Math. 3 habita non est repetenda.

VERS. 4. — FUIT JOANNES. Monstrat prophetarum

habere non dissimile vaticinium, quod et ipsum de Joanne interpretatur: *Ece ego mitto vobis Eliam prophetam, antequam veniat filius Domini.* Neque enim mihi satis facit excusatio ejusdem, qui putat in fine dictum esse, quod sit paulo infra medium. Sunt qui indicant in bibliotheca Vaticanâ haberi codicem Graecum majusculis descriptum, qui consentiat cum Latina editione. Quid mirum si consentiat ad Latinarum exemplaria castigata? Quanquam arbitror habere germanam esse lectionem. Durissimum est quod affert Beda, Augustinum, ni fallor, secutus, fieri potuisse ut Marco scribenti aliud nomen pro alio occurrerit, quod tamen adnotum non putari corrigendum, eò quod arbitraretur non tenerè permissio Spiritum sanctum, ut nomen pro nomine tum occurreret scribentis animo. Frigidior est et illa solutio, quoniam propheta; licet diversis modis, eadem prædixerunt eodem Spiritu, omnium omnia esse communia. Quod si recipimus, non refert quo titulo cetera aliquid à sacris voluminibus. Certum est hic alteram vaticinij partem esse apud Isaiam. Sed hoc queri poterat, qui quoniam adducens vaticinium, unum tantum prophetam nominet. Quod ad sensum attinet, unum reverè vaticinium est. Sed apud Mattheum 4, quem sequitur Marcus, solus Isaias nominatur, et hujus tantum verba citantur; Marcus Isaiæ vaticinio prætexit vaticinium Malachie, contentus nominare prophetam celeberrimi nominis. Ceterum quoniam sententia summa consentit, verba tamen Evangelistæ nonnulli dissident tum à Septuaginta, tum ab Hebraicâ veritate. Significum Hebraea sic reddidit Hieronymus: *Ece ego mitto angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam, consentientibus per omnia Septuaginta, nisi quod mitto venturum in futurum mitam, in quo Marcus concordat cum Hebraeis.* Ceterum addidit, tuam, cum tantum sit, viam. Et rursum quod illic est, ante faciem meam, hic refert, ante faciem tuam, mutatâ personâ loquentis. Nam apud prophetam hæc verba videntur esse Christi de se loquentis, etiam mox mutatâ personâ de se tantquam de alio loquatur: *Et statim venit ad templum Dominator.* Contra apud evangelistam hæc verba Patris sunt loquentis ad Filium: *Qui præparabit viam tuam ante te.* Jam posterior pars: *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, etc.* est apud Isaiam, cap. 40. Hebraica sic veritè Hieronymus: *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini; rectas facite semitas Dei nostri.* In nullo dissentientibus Septuaginta ab Hebraicis. Dissentit et

dicta adimpleta esse in Joanne Baptistâ. IN DESERTO. Verificat locum prophetatum. BAPTIZANS. Verificat præparationem; baptismus enim Joannis preparatorius erat ad Christum. ET PRÆDICANS. Non solum facti baptismi, sed doctrinâ prædicationis præparavit viam Domini. BAPTISMUS PENITENTIAE. Prædicatione declarabat Joannes qualis esset verus baptismus, et quorsum tendebat; erat enim in signum penitentiae; et ad hoc tendebat ut accipientes ipsum profiterentur se penitere. IN REMISSIONEM PECCATORUM. Particula hæc non determinat baptismum, sed penitentiam; nam non significatur quod Joannis baptismus esset baptismus in remissionem peccatorum (hic enim effectus reservabatur baptismi Christi) sed quod penitentia esset in remissionem peccatorum, ita quod qualitas penitentiae explicatur. Nec mirum quod hoc de penitentia dicitur cum idem scriptum sit de salutis scientiâ in cantico Zachariae, ad dandam scientiam salutis plebi ejus in remissionem peccatorum eorum.

VERS. 5. — ET EGREDIATUR AD EUM OMNIS JUDÆA REGIO, ET JEROSOLYMITE UNIVERSI. Superflui, universi.

hic nonnulli Evangelistæ, sed in verbis duntaxat. Nam quod ceteri dicunt: *Rectas facite semitas ejus, Joannes dixit: Dirigite viam Domini.* Deinde quod habet Hebraica veritas, et Septuaginta translataverunt: *Rectas facite semitas Dei nostri.* Matthæus, Marcus, et Lucas posuerunt *semitas ejus*; opinor quod evangelistæ, cum Hebraicè scirent, non indigerent translatione Septuaginta; deinde cum ab Hebraicis non anxie deciperent quod scriptum esset, sed quod memoria suggereret describerent, verbis nonnullis dissident, in sententiâ concordant, id quod pluribus in locis admonitè dicit Hieronymus. Jam illud, quando notum est hæc quoque qui Græcè nesciunt, angelum significare mittentem, non arbitror admodum. Fortassis hic melius veritèssè notum. Deinde non dixit simpliciter angelum, sed addidit articulo, *et angelus*, ut certum aliquem angelum sive nuntium intelligas designari; cum omnes alioqui prophetae nuntii fuerint venturi Christi. Ad hic unicus ille et exitus fuit nuntius, qui non solum præannuntiavit adventum Domini proci ad adventum, sed qui præcurrens ipse præparavit viam jam adventantis. Præterea quod ait:

ANTE FACIEM TUAM. Non est Græcis, *ἐμπροσθεν*, aut *ἔμπροσθεν*, quod aliquoties ita veritè, hoc est, coram te, et in conspectu tuo, sed *πρὸ προσώπου*, ut intelligas hunc nuntium præcedere, et hoc discutente obstacula viæ, jam videri, et apparere faciem adventantis Domini. MOX AUTEM: QUI PRÆPARABIT VIAM TUAM ANTE TE. Græcè est quasi dies, à fronte tua; ut intelligas Christum qui nuntiabitur jam adesse. Alter enim dicitur: *Ante Ciceronem dixit hoc Cato, id est, priusquam Cicerone diceret.*

VERS. 6. — FUIT IN DESERTO. Quidam offensi hyperbato, sic legunt: *Joannes baptizans in deserto, fuit in deserto Evangelistæ.* Non absurdè tamen, ut mihi quidem videtur, hæc verba: *Initium Evangelij Jesu Christi, etc.* tituli loco erunt, qui mos est prophetis, et Herodoti *πρὸς ἄρχην*, ut certum in totum illi genti. Porro quod Vallamavult existit, *pro facti, et arguatur nescio quid de te.* Fuit Joannes baptizans, haud multum ad rem theologice pertinet. Erat enim idioma sermonis Hebraicæ, quod tamen reperies et apud Atticos. *Erant baptizans, id est, baptizabat.* BAPTIZANS, articulum non addidit Græcus, unde perinde valere potest, si te dicas, *pro baptizate, factus est baptizans, sive capiti baptizare. Fuit in deserto.* Apud Græcos alius est verborum ordo. *Fuit Joannes baptizans in deserto.* Ac rectius erat quàm *fuit.* IN REMISSIONEM PECCATORUM. In hic

ET BAPTIZABATUR. Deest Latinis illa dictio, omnes. Et est sensus, non quod omnes egredientes ad eum audiendum baptizarentur (multi enim non receperunt ejus baptismum), sed quod omnes egredientes ad suscipiendum baptismi, baptizabantur non à discipulis Joannis, sed ab ILLO, JOANNE, BAPTIZABATUR, Remanisti apud Latinos in ecclesiasticis mysteriis dictio Græca; deberet dici, et *abluebantur.* Non solum novani inchoavit Joannes prædicationem, sed novum inchoavit factum, scilicet baptismum, à quo *Baptista* cognominatur. Ambo hæc nova intulit Joannes. IN JORDANIS FLUMINE. Ipsemet Joannes ministerium abluendi exercebat in Jordane. CONFITENTES PECCATA SUA, que commiserant. Confitentes autem non specie, sed in genere profitendo, se peccasse, computando seipsum non inter justos, sed inter peccatores, et in signum quod penitentes essent, offerent se abluendos à Joanne, tanquam exterior ablutio esset quedam professio penitentiae et mundæ deinceps vite ducendæ.

VERS. 6. — ET ERAT JOANNES VESTITUS PILIS CAMELI ET ZONA PELLICÆ CIRCA LUNDOS SEOS: LOCUSTAS ET MEL SILVESTRE EDEBAT. Describitur auctoritas Joannis à qualitate tum vestitus, tum victus; hæc enim voluntaria præ se ferunt hominem humana omnia contemnentem. Animalia que locustæ nominantur, inter munda Judæis computantur clarè Levit. 9, et propterea ex parte legis nihil prohibet intelligere quod illis vesceretur Joannes. Solum obstat quod non crude, sed coctæ videntur in usum sibi assumi locustæ; coctum autem aliquid sumere in deserto, luxuria est, ut Hieronymi tempora testatur. Propter quod suspicor equivocum nomen esse ad animalia illa et radices, vel similitates teneras virgultorum seu ramusculorum, seu aliquid ejusmodi quo erudo vescimur. Quia tamen videmus caneros marinos parvulos manducari erudos, non est ab opinione alienum ut etiam locustis tenellis crudis vesceretur ibidem pauperes; ac per hoc Joannes præparationem significat, non effectum; nam Joannis baptismus præparabat ad Christi baptismum, quo remittebantur peccata. Fortassis et illud annotandum, quod apostoli juberent prius docere, postea baptizare. Joannes prius baptizare dicit, deinde predicare baptizatum. Judæus per ceremonias ducitur ad cognitionem, Christianus prius dicit; nisi mavis intelligere de baptismo Christi, quem post sum baptismum prædicabat Joannes. Sequitur enim: *Ego quidem baptizavi vos in aquâ; ille vero baptizabit vos, etc.* Hinc apparet quod baptizatus ab ipso prædicatè Christi baptismum non secuturum, ne ipsius baptismo confideret. *FUIT IN REGIO, JUDAEA REGIO, UT COHERERENT IBI NOMINA SUBSTANTIVA.* ET JEROSOLYMITE UNIVERSI. Græci secus distinguunt: *Et Hierosolymite et baptizantur omnes.* Nec enim veniebant omnes Hierosolymite, sed ex omni Judæa et Hierosolymâ qui venerant baptizantur. Nam omnem Judæam dixit pro eo quod erat, *et ex omnibus Judææ partibus.* Non est, in JORDANIS FLUMINE, sed, in JORDANE FLUVIO, sive fluvio Jordane. Addidit autem, quod vox *Jordanis* esset perisicè ignota.

VERS. 6. — ET ERAT, id est, erat autem, vestitus; id est, indutus, PILIS CAMELORUM. Camelus est Græcis, et item in auro codice, item in Constantinensi. Quoniam hoc nihil ad sensum. Camelus enim hic speciem notat animalis, non unum aliquid ejus gene-

Baptista. ET PRÆDICABAT DICENS. Præcipua prædicationis materia modo subjungitur.

VERS. 7. — VENIT FORTIOR ME POST ME. Erat Joannes fortis in sustinendo asperitates victus, et vestitus, et in aggrediendo correctionem vitiorum; sed Jesum fortior prænuatit, quia et fortior Joanne veniebat, tum in sustinendo injurias et persecutiones usque ad crucem conclusivè, tum in aggrediendo debellationem mundi, imò et demonum; tum in robore operandi miracula; quia Joannes nihil signum fecit; Christus autem robur sue virtutis monstravit innumeris miraculis, tum in penetrando usque ad intima animarum, quia Joannes suadere tantum poterat et exterius abluere; Christus autem interius abluturus veniebat animas. Hoc enim ideò dixit Joannes ne reverentes ipsum existimarent ipsum esse Messiam; sed intelligeret ab eo quod Jesus esset Messias qui statim post ipsum venturus esset. Ceterum non sum dignus. Dixerat, fortior me, ne hinc intelligeres comparationem inter ipsum et fortiorum venturum, subjunctum se non esse dignum ad minimum servitium illi exhibendum, dicendo: *PROCEDES SOLVERE CORRIGAM CALCATEMORUM EJUS.* Apud Math. Joannes dicit, *cujus non sum dignus portare calcementum:* apud Marcum longè viliori officio et actu se indignum dicit. Utrumque enim dixit Joannes augendo orationem; sed neuter evangelistarum utrumque retulit. Poterat Joannes dicere, *cujus non sum dignus osculari vestigia pedum;* sed ministerium quod de facto exhiberi Jesu poterat, maluit exprime minister ad baptizandum et parandum viam. Unde Jesum non nudipedem, sed calcatum pedes intelligimus. Quod etiam habetur: *ex hoc quod communem vitum elegit.*

VERS. 8. — EGO BAPTIZO. Deest Latinis conjunctio opportuna. Legendum est enim: *Ego quidem baptizavi vos aquâ; ille vero baptizabit vos Spiritu sancto.* Deest utrobique Latinis præpositio *in*. Nam textus Græcus habet, *in aquâ, in Spiritu sancto.* Demaris. Suffragantur auro codice volumina divi Donatiani. Speciem animalis expressit, ut ostenderet vestis asperitatem, juxta Domini testimonium: *Qui militibus vestitur in domibus regum suæ.* Pictores onerant Joannem exuvio camelæ, quemadmodum Græci vestunt Hieronem exuvio leonis. Illi vestis erat contexta non è lana Britannicâ, aut serum veloribus, aut lino Hollandicis, sed è pilis camelorum. Asperitatem augebat zona pellicæ premens ita. ER ZONA PELLICÆ. Ablativus est nobis, non nominativus, et refertur ad participium *vestitus*, sicut et ablativus, *pilis.* ET LUNDOS SEOS dicendam erat, non *ELIS.* MEL SILVESTRE EDEBAT, id est, edens, ut pertinet ad vitum quod præcessit, erat. Quoniam hoc rectè variavit, nisi quod aptius erat *vescitur*, quam *edebat*, aut certe *viciabat*, sive *estibat*, cum de generè eibij loqueretur.

VERS. 7. — Venit Græcè vel presentis est temporis, vel futuri. In Donatiani lib. habebatur *veniet.* Et notandum est articulum *ἐξ ὑπερβολῆς*, id est, *ille qui me fortior est potentior est.* NON SUM DIGNUS, id est, non sum idoneus, aut sufficiens, ut velis loquarum. *Et calcamentorum ejus.* Episc. addidit Hebræorum mores, Latinis non est. Sic ita loqui.

VERS. 8. — EGO BAPTIZAVI. Non in tempore omisit quidem conjunctionem que est in Græco, et que hæc partem opponit Spiritui. SPIRITU SANCTO. *In Spiritu*

clarat enim per hoc excellentem fortitudinem illius de quo dixit: *Veniet fortior me*: declarando vim sui baptismi et vim baptismi Messiae; manifestat enim per hoc quod baptismus suus non penetrat ad animas, sed aquae tantum vim habet, quamvis sit signum penitentiae; baptismus autem Christi vim habebit penetrativam ad abluendum intima animarum a sordibus et macula peccatorum; quia abluet in Spiritu sancto, penetrante spiritus nostros et purgante ac mutante et elevante illos in amorem Dei divinorumque omnium. Et significavit per hoc quidem Messiam esse verum Deum; nam solius Dei est abluere in Spiritu sancto. Hanc abluentionem exercuit Christus: spiritualiter quidem, quoties remisit peccata; cum visibili autem signo in die Pentecostes; dicente ipso ad apostolos cum ascenderet in caelum: *Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos dies*. Exercet quoque quotidie Christus hanc abluentionem mediante sacramento Baptismi in omnibus non penitentibus obicem.

VERS. 9. — ET FACTUM EST IN DIEBUS ILLIS, VENIT JESUS A NAZARETH GALILEAE, ubi habitabat et habitaverat continuè. ET BAPTIZATUS EST A JOHANNI IN JORDANE. Sicut non dignatus est circumcidi, ita non dignatur baptismum penitentium suscipere; ut quemadmodum habebat carnem non peccati sed similes carni peccatorum, ita habebat non penitentiam, sed similitudinem penitentium, exterius; intrinsecus autem sanctificabat tactu carnis suae aquas, ut idonee essent ad sanctificandum nos in sacramento baptismi.

VERS. 13. — ET STATIM ASCENDENS DE AQUA, VIDIT COELOS APERTOS, pro, *vidit*; in Graeco enim praesentis est temporis participium, loco cuius pro interpretem possit *aperitas*, non pro participio praeteriti temporis, sed nominaliter. Et ad litteram describitur caelum aperiri, tanquam hinc et inde cedendo ut Spiritus in specie columbae descenderet. Et quoniam species columbae corporea fuit (ut clarè Lucas testatur), consequens est quod tam descensus quam divisio caeli fuerit quoque secundum corpoream speciem; disponit enim et facit omnia suaviter divina sapientia; ac per hoc quod oculis corporeis visa sint haec, non ab omnibus tamen; cum etiam corpora gloriosa praesentia

sancto est Graecis, tametsi praepositionem rectè omisit interpretes. Quidam codex Graecus hoc quoque loco addebat, et *igni*, ex Matthaeo, sicuti conjicio, quantum Theophylactus non addit.

VERS. 16. — ASCENDENS VIDIT. Sermo Graecus anceps est, utrum Joannes videtur, an Christus. *Vidit* vocat, id est, cum ascenderet ex aqua Jesus, vidit, etc. Nisi accipiamus Joannem una cum Jesu descendisse in flumen ad tingendum eum, alique ita legamus: *Joannes ascendens ab aqua, vidit, etc.*

VERS. 17. — DILECTUS. Articulus Graecus non caret emphasi, quasi dicas, *ille dilectus*. Item additur Filio: multi filii, multi dilecti, at hic ille eximius et unicus dilectus. Deinde nomen hic est, non participium, *dilectus*, quod vertere solet, *charissimus*. Complacitum, quasi dicas, *bonam habet opinionem*, sive bene complacitum est mihi.

VERS. 18. — EXPULIT, id est, emittit, praesentis temporis, quantum verbum Graecum aliquando est *ejicere*, sive *extrudere*. Significat autem impetum spi-

non ab omnibus videantur. Et sicut non columba sed similitudo columbae fuit (utentibus omnibus evangelistis aliquo similitudinis adverbio), ita non scissio colorum, sed similitudo aperiens, et similiter non descensus de caelo, sed similitudo descensus de caelis fuit. Nec propterea fallacia aliqua intervenit, nec deceptus, est visus; sicut absque ullà fallacia et deceptione visae sunt linguae in specie ignis super apostolos in die Pentecostes; formata siquidem est in aere similitudo columbae cum similitudine descensus ex caelo aperto; et cum hoc fuit realis descensus illius speciei in aere ad Jesum. ET SPIRITUM SANCTUM. Superfluit Latinis dictio, *sanctum*, quamvis non sit dubium quod de Spiritu sancto sit sermo. TANQUAM COLUMBAE DESCENDENT ET MANENTEM IN IPSO. Non sunt in Graeco textu istae duae dictiones. In ipso, pro, *super ipsum*, seu, *super se*.

VERS. 11. — ET VOX FACTA EST DE COELIS, hoc est à superioribus tanquam de caelis sonans: TU ES FILIUS MEUS. Hinc apparet totius mysterium Trinitatis; nam Patri soli convenit dicere Christo: *Tu es Filius meus*; et soli Christo verè debetur à Deo Patre: *Tu es Filius meus*; Spiritus autem sanctus in specie columbae apparuit. DILECTUS, singularissimam dilectionem, utpote quem constituit haereditatem universorum, etc. IN TE COMPLACIT, pro, in quo mihi bene complacuit; seu, in quo mihi bene complacuit est. Prius explicavit Christum esse verum Deum, dicendo: *Tu es Filius meus*; deinde immensum gratiarum pelagus in eodem vero homine, dicendo, *dilectus*, et demum explicit aperte ejusdem omnia gratissima Deo dicendo, *in quo mihi bene complacuit est*. Opera siquidem Christi omnia et singula fuerunt materia divinae complacentiae, pro quanto fuerunt digna ut delectarent Deum, propter quod additur adverbium *benè*, significans modum complacentiae; non ex parte Dei (à quo nullus actus potest non bene extire), sed ex parte rerum quas possunt bene et malè adimplere divinam voluntatem; nam et Judas et crucifigentes Christum adimpleverunt divinam voluntatem, sed non bene. Christus autem in omnibus suis operibus non solum adimplevit, sed bene adimplevit divinam voluntatem, et propterea ad ipsum dicitur, *in quo mihi bene complacuit est*.

ascendens à Christo visus fuisse, cum res magis postulat, ut intelligatur à Joanne ceterisque visis descendere. Deinde si Christum accipimus vidisse, dicendum erit, *super se*, non, *super eum*. Neque videtur tam eo pacto quae res explicari, nisi dixerimus *ἀναβῆναι* rectum casum positum loco patrum *ἀναβῆναι*, id est, cum ascenderet ex aqua Jesus, vidit, etc. Nisi accipiamus Joannem una cum Jesu descendisse in flumen ad tingendum eum, alique ita legamus: *Joannes ascendens ab aqua, vidit, etc.*

VERS. 14. — DILECTUS. Articulus Graecus non caret emphasi, quasi dicas, *ille dilectus*. Item additur Filio: multi filii, multi dilecti, at hic ille eximius et unicus dilectus. Deinde nomen hic est, non participium, *dilectus*, quod vertere solet, *charissimus*. Complacitum, quasi dicas, *bonam habet opinionem*, sive bene complacitum est mihi.

VERS. 12. — EXPULIT, id est, emittit, praesentis temporis, quantum verbum Graecum aliquando est *ejicere*, sive *extrudere*. Significat autem impetum spi-

VERS. 12. — ET STATIM SPIRITUS EXPULIT, pro, emittit, eum in desertum. Et significatur quod Spiritus sanctus statim post baptismum movebat animum Jesu tanquam pellens ad eundem in desertum.

VERS. 15. — ET ERAT IN DESERTO QUADRAGINTA DIEBUS. ET QUADRAGINTA NOCTIBUS. Haec tres dictiones non habentur in Graeco. ET TENTABATUR A SATANA. Tacet Marcus tentationes ipsas. ERATQUE CUM BESTIIS; ut non desertum domesticum, sed verè desertum intelligeretur. ET ANGELI MINISTRABANT ILLI; superatà tentatione.

VERS. 14. — POSTQUAM AUTEM TRADITUS EST JOHANNES, VENIT JESUS IN GALILEAM, PREDICANS EVANGELIUM REGNI DEI. Universa materia Evangelii hoc verbo comprehensa est.

VERS. 15. — ET DICENS QUONIAM IMPLETUM EST TEMPUS. IN QUANTO SECUTUR PARTES EVANGELIZATIO REGNI DEI. Prima est venisse plenitudinem temporis praedicti à lege et prophetis, quo scilicet misit Deus Filium suum in mundum. ET APPROPINQUAVIT, pro, *appropinquavit*, REGNUM DEI. Secunda est appropinquasse regnum caelorum; ad differentiam veterum, qui annuntiabant regnum terrenum, promittentes felicitatem regni in terrâ promissionis. Et per hoc declarat regnum Dei esse idem quod regnum caelorum. Et sicut in primâ particula praedicit veritatem legis et prophetarum, ita in hac secundâ praedicit spem non terrene felicitatis sed regni caelorum, quod tunc dicitur appropinquasse, quia venerat introductor hominum in regnum caelorum. PENITENTEM, pro, *peniteat vos*. Tertia pars ad malè acta vita penitentiam inducit, sine qua vana est spes regni caelorum, in quod nihil coinquatum

ritus sapientis hominem quocumque velit. Theophylactus et Chrysostomus in Catenâ cilius admodum significati non esse committendum ut homo semet conijciat in periculum tentationis, sed, si Deo volente incidat, fortiter agendum.

VERS. 15. — ET ERAT IN DESERTO. Quidam codex Graecus tantum habebat: *Et erat ibi*. Alter praeterea addit, *in deserto*. Quorsum autem attinebat repetere *desertum*, cum mox processisset? QUADRAGINTA DIEBUS, in Graecis non additur, et *quadraginta noctibus*.

VERS. 15. — QUONIAM IMPLETUM. Et hoc loco fuerat emittendum interpreti. ET APPROPINQUAVIT, sive *appropinquat*; ut in hujusmodi verbis Graeci nonnumquam videntur praeteritis loco praesentium, ut non semel jam admonuimus. PENITENTEM. *Metaverte*, id est, *peniteat vos*, quod consuevit vertere: *Penitentiam agite*, aut quod ego malim: *Respicite*. ET CREDITE EVANGELIO. Graecè: *in Evangelio*, tametsi id ex proprietate est sermonis Hebraei. Theophylactus putat hic abrogatam legis observationem, cum ait: *Credite Evangelio*, quasi dicat: *Cessant omnia, haec adest*. Ad id facti quod processit, *tempus impletum est*. Proinde non omnino idem docuit Christus initio quo Joannes.

VERS. 16. — ET PRÆTERIENS, Graecè, *ambulans autem ad mare*, sive *juxta mare*; quantum alius codex habebat: *Et praeteriens juxta mare*. Porro laem *mare* vocat. FRATREM EIUS. Pro ejus Graecè est *Simonis*. Quidam utrumque repetunt, *ipsum Simonis*, sive, *ejus nomen Simonis*, quod opinor additum à quopiam qui voluerit effugere amphibologiam, ne intelligeretur fratrem ipsius Christi. Nec est hoc loco, *relia*, ut paulo post, sed genus retis cuius meminit Iulius Pollux.

VERS. 19. — COMPONENTES RETIA, *sarcientes*, sive *reconcinantes*.

VERS. 20. — SECUTI SUNT EUM, *abierunt post eum*, ut verbum verbo reddatur. Quod et aliàs verti pote-

potest introire. ET CREDITE EVANGELIO. Fides quarto loco predicatur adhibenda non solum veteri testamento, sed novo, quod Evangelium appellatur. Considera has quatuor partes, et perscipe primam et quartam comprehendere differentiam veteris et novi Testamenti; secundam autem et tertiam comprehendere differentiam boni et mali.

VERS. 16. — ET PRÆTERIENS, pro, *ambulans autem*, SECUS MARE GALILEAE (lacum Hebraico more appellat mare). VIDIT SIMONEM ET ANDREAM FRATREM EIUS, scilicet Simonis, MITTENTES RETIA IN MARE; ERANT ENIM PISCATORES. — VERS. 17. — ET DIXIT EIS JESUS: VENITE POST ME; ET FACIAM VOS FIERI PISCATORES HOMINUM. — VERS. 18. — ET PROTINUS RELICTIS RETIBUS, deest, *eis*, SECUTI SUNT EUM. — VERS. 19. — ET PROGRESSUS INDE PUSILLUM, VIDIT JOCEUM ZEBEDEI ET JOANNEM FRATREM EIUS; ET IPSOS COMPONENTES, pro, *reficientes*, seu, *sarcientes*, RETIA IN NAVI. — VERS. 20. — ET STATIM VOCAVIT ILLOS, ET RELICTO PATRE SUI ZEBEDEI IN NAVI CUM MERCENARIIS, SECUTI SUNT EUM. — VERS. 21. — ET INGRESSUM TUR CAPHARNAUM. ET STATIM SABRATIS, diebus congruis populo ad audiendum verbum Dei. INGRESSUS IN SYNAGOGAM, locum congruum et deputatum ad doctrinam divini verbi. DOCEBAT EOS. Prohominem, eos, non divini verbi.

VERS. 22. — ET TRASTUR SUPER DOCTRINA EIUS. ERAT ENIM DOGENS EOS QUASI, pro, *tanquam*, POTESTATEM HABENS, doctrinam confirmando miraculis, ET NON Sicut SCRIBAE, qui doctrinam miraculis non confirmabant. — VERS. 25. — ET ERAT IN SYNAGOGA. Subjungit evangelista factum monstrans quod Jesus docebat ut poterat.

seque me. Theophylactus putat hic narrari secundum vocationem, quod narrat Lucas 5, deinde ad narratione Matthaei et Marci. Ceterum quod addit, Petrum et Andream fuisse discipulos Joannis Baptiste, qui permittit illius de Christo testimonio Christum sequi coeperint, sed Joanne coniecto in carcerem redierit ad pristinum quaestum, unde de novo vocatus protinus secuti sint, quoniam nulla Scripturae auctoritate nititur, pro conjectura humana habendum censeo.

VERS. 22. — QUASI POTESTATEM HABENS, id est, *tanquam*. Quantum hoc *quasi*, et quod mox sequitur, *sic*, eidem Graecæ voci respondent *ut*, unde vertere poterat utroque, ut. Porro de potestate dicitur in Matthaeo.

VERS. 25. — IN SPIRITU HUMANO. Quid hæc foran loquendi durus Latinis simul et Graecis auribus? Dicit poterat, *obnoxius immundo spiritui*.

VERS. 24. — QUID NOBIS ET TIBI? *Ἐγώ, τί τοῦτο σοὶ ἐστίν;* id est, *Sine, quid nobis et tibi?* Quantum *ita* rectius accipitur, ut sit adverbium Graecis, nolus interjectio exclamantis; et Latine vertisset, *Quid rei nobis tecum est?* Aut, quod pollet idem: *Quid tibi nobiscum est rei?* VENISTI autem TEMPS PERDERE NOS. Ante tempus, nec additur apud Graecos, nec in codice auro, ne in Constantiensi quidem. Videtur hæc adjectum à Matthaei capite 8. Scio quomodo sis, Graecè: *Scio te qui sis*, et sic habent antiqui nostri codices, *qui sis*, non *quod sis*, sive *noxi te quis est*, ut magis ad verbum exprimerent. SANCTUS DEI, *ἁγίου τοῦ θεοῦ*. Nec hic articulus otiosè additus, ut alias saepius indicatum est. Nec enim est simpliciter *sanctus*, sed, ut certum et insigne intelligamus, videlicet illum unum verè sanctum, et omnium humanæ sanctionum fontem. Pronuntia illudicis erat: *Novi te omni, nesci sanctus ille Dei*.

VERS. 25. — ET COMINATUS EST, et *incuravit*. DE HOMINE. Graecis est, *ex eo*.

testatem habens. HOMO IN SPIRITU IMMUNDO; ET EXCLAMAVIT, —VERS. 24.—DICENS: QUID VOBIS ET TIBI, JESU NAZAREN? querula vox est. VENISTI ut solus, vel opinum vel predictionis nostre future, cum claudentur in inferno. Vox ista tristitia est sententium spiritalium torturam, in hoc quod cogebantur precepto Christi exire inviti ab hominibus possessis, ut patet ex verbis Luc. cap. 9; ipsa enim coactio ad relinquendum possessa, tortura est spiritali creatura. Appellatur autem ante tempus, vel opinum, eo modo loquendi quo dicimus evenire senium vel infortunium ante tempus, quia ante opinum tempus occurrit. Vel tortura; nam tempus quo torquebimur erit post iudicium; interim autem est tempus quo nos torqueamus alios, et propterea ante tempus nostre torture dicunt ipsum venisse ad torquendum eos. PERRERE NOS? Appellat demones perditionem suam, vel perditionem regni sui in hominibus, vel coactionem spiritalium qua sentiebant se cogi à Christo ad exendum ab hominibus. Scio quoniam sis, pro, *novi te quis es*. Mentitur demon et fingit se scire ad tentandum ut sciat, prout in deserto tentaverat. SANCTUS DEI. In Græco habetur articulus, insinuans ac si diceretur, *sus sanctus Dei*. Et est appositivè jungenda hæc particula precedenti, *novi te quis es*, appositivè, *ille sanctus Dei*, scilicet prædictus a lege et prophetis, expectatus à Judæis. Non obliviscitur diabolus officii sui; tentationem enim quam in deserto inchoaverat post Christi jejunium ad explorandum si Filius Dei esset, modo proseguitur; ex industria et arte exploratorii appellans Sanctum Dei; non quod jam sciret ipsum esse Filium Dei, quia si cognovissent nequam dominum gloria crucifixissent, 1 ad Corinthi. 2.

VERS. 25. — ET COMMINATUS EST EI, pro, increpavit eum, JESUS, DICENS: OMNITESCO. Imponit silentium demoni, refusans testimonium illius: instruens per hoc homines ut testimonia demonum etiam oblata refutent. ET EXIIT DE HOMINE. —VERS. 26.—ET DISCEDENS EUM SPIRITUS IMMUNDUS ET EXCLAMANS VOCE MAGNA,

VERS. 26. — ET DISCEDENS EUM, ET EXCLAMANS. Utrunque participium Græcis præteriti temporis est, quasi dicas, *discripto illo, et clamore emisso*.

VERS. 27. — QUINAM EST HOC? Particulam nam addidit interpres de suo, eum aliàs negligit exprimere, nimiam ad hunc modum paria faciens. ET FURIVUS: QUENAM DOCTRINA, de suo addidit nam. QUA IN POTESTATE ET SPIRITIBUS IMPERAT. *Quia in potestate et spiritibus habetur unum in Græcis, tum in antiquis Latinis, ut conjunctio addat epistam.* Ceterum Græci codices locum bifariam distinguunt; nonnulli sic legunt: *Quæ est hæc doctrina, quoniam secundum potestatem, ut subadias, est.* Alii conjungunt hæc cum his quæ mox sequuntur: *Quæ est doctrina hæc, quoniam cum auctoritate spiritibus quoque immundis imperat.*

VERS. 28. — ET PROCESSIT, ET EXIIT, sive emanavit, REMOR EJUS, id est, fama ejus, quod alicui veritè opinio. Ceterum ut famam hominibus dicimus, ita non dicimus rumorem hominibus in eodem sensu. Rumor enim magis ad rem referitur, ut rumor belli. Fama generale nomen est. REGIONEM, totam undique regionem Galilææ finitimam, ut intelligamus et ultra Galilææ fines famam Jesu progressam.

VERS. 30. — RECUMBEBAT, decumbebat, ut et antiqui codices habent, cumque his aureus ille, atque etiam

EXIIT AB EO. Præterita sunt *discerpens et exclamans*, significantia, discripto illo et clamore emisso. Per discriptionem non intellige scissionem alicujus membri (quoniam testatur Lucas, cap. 4, quod demon projecit hominem illum in medium, et nihil ei nocuit), sed scissionem virium. Itaque discriptio, non membrorum, sed virium corporalium significatur: quoniam Lucas ab effectu projectionis in terram absque membrorum læsione significavit. Permisit autem Jesus hominem illum affligi in modo exundi, tum ut discerneret spiritus immundus à spiritu hominis, et cognosceretur quod non homo ille ex spiritu proprio, sed ex demone dixerat quæ dixit, tum ut cognosceretur à quanto magno liberaverit eum.

VERS. 27. — ET MIRATI SUNT OMNES, ITA UT CONQUIRENT INTER SE, DICENTES: QUIDNAM EST HOC? QUENAM DOCTRINA HÆC NOVA? QUA IN POTESTATE SPIRITIBUS IMMUNDIS IMPERAT, ET OBEDIUNT EI. Hinc apparet quare dictum sit quod erat *docens ut potestatem habens*. Reddunt enim rationem doctrine novæ; ex potestate imperativâ demonibus, imò etiam demonibus, nam in Græco præponitur conjunctio, et, dicendo quia in potestate et spiritibus immundis imperat. Summum enim imperii genus apparet imperare demonibus; et propterea cum emphasi dicunt, *et spiritibus immundis*.

VERS. 28. — ET PROCESSIT REMOR, pro, fama, EIUS STATIM IN OMNEM REGIONEM, pro, in totam circumjacentem regionem, GALILÆÆ. Dativi casus est Galilææ. Et hinc apparet quod intendi evangelista dicere, in totam regionem finitimam Galilææ.

VERS. 29. — ET PROTINUS EGREDIENTES DE SYNAGOGA, VENERUNT IN DOMUM SIMONIS ET ANDRÆ CUM JACOBO ET JOHANNÉ. —VERS. 30.—RECUMBEBAT AUTEM SOCIUS SIMONIS FEBRICITANS; ET STATIM DICENT EI DE ILLA. —VERS. 31.—ET ACCEDENS ELEVAVIT EAM APPREHENSAM MANU EJUS; ET CONTINUO DIMISIT EAM FEBRIS, ET MINISTRABAT EIS. Cum civitas Simonis fuerit Bethsaida, cura socius in Bethsaida videtur facta.

VERS. 32.—VESPERE AUTEM FACTO CUM OCCIDISSET Constantiensis, Recumbit enim quiescens et supinus. Accumbitur in convivio. Decumbit ægrotus lecto alitius.

VERS. 34. — APPREHENSAM MANU EJUS, xptiaz, quod totius veritè tenit, veluti de Jesu capto, tenuerunt eum, ubi tempestivus erat, comprehendere. Et cur non potius, reliquit, quam, dimisit, nisi forte febris dicto vale discessit.

VERS. 35. — QUINAM CIVITAS, civitas tua, ne plures civitates intelligas.

VERS. 34. — QUI TEXARANTUR, *mal habentes, sive male affectos*. VARIIS LANGORIBUS, id est, variis morbis; quod tamen ita perpetuo ferè veritè. QUONIAM SCIEBANT EUM. Græco sic est, *quod noverunt ipsum Christum esse*. Nam hæc duo verba adduntur in nonnullis Græcis exemplaribus, veluti in Theophylacto, in nostris tantum est, *quoniam sciebant eum*. Græcis tamen sermo ambiguit, non passus eos hoc proloqui quod agnoscerent Jesum; sive, non passus est eos omnino loqui, propterea quod agnoscerent Christum esse Messiam, ne id aliis tempus efflueret. In priore sensu magis conveniebat ipsum, quam eum.

VERS. 55. — ET DILECTO VALDÈ, Græcè: *Et mane, multà adhuc nocte*. Nam id sonat *noctè*, cum adhuc aliquantum est noctis.

VERS. 57. — DIXERUNT, Græcè, *dicunt*, ET IPOS; QUA OMNES: conjunctio fuerat omittenda.

SOL AFFEREBANT AD EUM OMNES MALÈ HABENTES ET DEMONIA HABENTES. Dies ille sabbatum significatur, ex eo quod post solis occasum afferbant ægros, quos in die sabbati vehere non licebat.

VERS. 53. — ET ERAT OMNIS CIVITAS, id est, tota civitas, CONGREGATA AD JASUM, domus Petri. —VERS. 54. — ET CURAVIT MULTOS; non dicit nec excludit omnes; QUI TEXARANTUR, pro, *malè habentes*, VARIIS LANGORIBUS; ET DEMONIA MULTA EGREDIAT, ET NON SINEBAT EA LOQUI QUONIAM SCIEBANT EUM. In multis Græcis exemplaribus adjunguntur duæ dictiones, scilicet, *Christum esse*. Sed adverte diligentissimè in Græco Laberi conjunctionem, quod; non sunt enim hæc verba evangelistæ reddentis rationem quare non sinebat ea loqui (ut Latinus textus sonat: significans evangelistam affirmare demones scire eum esse Christum), sed sunt verba explicativa sermonem inhibendum, sermonem non permissum demonibus. Ita quod sensus est: Non sinebat demones dicere quod scirent eum esse Christum. Demones enim isti dicebant quod sciebant eum esse Christum; sicut etiam clarè dixerat demon exclusus ab homine in synagoga. Et hos sermones non permittebat Jesus, refusans eorum testimonia, et nihilominus mentiendo et perseverantes tentando demones hoc dicebant.

VERS. 55. — ET DILECTO VALDÈ SURGENS, EGRESSUS ADIIT IN DESERTUM LOCUM; UBIQUE ORABAT. —VERS. 56. — ET PROSECUTUS EST, pro, *prosecuti sunt*, EUM SIMON ET QUI CUM ILLO ERANT. Hinc apparet quod Jesus semper mane solus recessit à domo in deserto ut orandum, exemplum prædicatoribus præbens rapiendi tempus aliquod ad orandum, ad mentem in Deum elevandam, precando que sunt salutis, etc., et postea Petrus et alii discipuli venerunt ad eum.

VERS. 57. — ET CUM INVENISSET EUM, DIXERUNT, PRO, *dicunt*, EI, QUA OMNES QUÆRIBUNT TE. —VERS. 58. — ET AD ILLIS, FAMUS IN PROXIMIS VICIS ET CIVITATIBUS, PRO, *municipia*. Quod tamen non propriè respondet Græco dictioni, significanti pollus rusticana oppida. Ut et IBI PRÆDICARE; AD HOC ENIM VENI. —VERS. 59. — ET ERAT PRÆDICANS IN SYNAGOGIS EORUM ET IN OMNI GALILÆA, ET DEMONIA EGREDIENS. —VERS. 40. — ET VENIT AD EUM LEPROSUS, DEPRESSANS EUM; ET GENS FLEVO DIXIT: SI VIS, FORTIS ME MUNDARE. Signum sensibile honorationis genu flectendo exhibebat; nota præterea magnam

VERS. 58. — IN PROXIMIS, *adhærentes*, sive *contiguos*, VICOS ET CIVITATES, Græcis est dictio composita, quod quidam interpretantur *municipia*. *Oxydala rusticana* significat, que vel vicè, vel oppida videri possunt. Siquidem ex *vico* et *oppido* Græca vox composita est. Ut IBI PRÆDICARE; Græcè est, *ut et Ibi*. Consentientibus et antiquis exemplaribus nostris. Et in hoc, apertius erat, ad hoc, sive *hæc gratiâ*.

VERS. 59. — ET IN OMNI GALILÆA. Et non est Græcis, sed, in *synagoga illarum, per totam Galilæam*.

VERS. 40. — SI VIS. Hoc loco interpres rectè omisit èt: quod cum alicubi faciat, mirandum, cur non idem perpetuò faciat, quoties sermonis exigit ratio.

VERS. 41. — VOTO, MUNDARE. *Mundare* hic passivum est, imperandi modum, quemadmodum est in Mattheo.

VERS. 45. — ET COMMINATUS EST, Græcè: *Et comminatus ei, statim eiecit*, hoc est, *acriter interminatus*.

fidem, quæ fatetur potentiam in voluntate consistere.

VERS. 41. — JESUS AUTEM MISERTUS EIUS, EXTENDIT MANUM SUAM, ET TANGENS EUM, ut Dominum legis prohibentis tactum leprosi se ostenderet, simulque virtutem humane nature in se astrueret, dum non inquinatur, sed tactu mundat lepram. Voto, Respondet ad id quod dixerat: Si vis, mundare. Altera dictio est imperativi passivi. Et respondet veram confessionem: *Potes me mundare, dum imperativè dicit: Mundare*.

VERS. 45. — ET COMMINATUS EST EI, more comminationis inhibuit, STATIM EIECIT ILLUM, invitum jussit abire.

VERS. 44. — ET DIXIT EI: VIDE NEMINI. Deest, *quidquam dixeris*. Nec ulla precepti dissimulatio intervertit; sed intimi affectus virtute humilitatis prædicit, desiderium verum et urgens ad loquendum quantum ex parte sui est fomenta humane glorie, hujus enim veracis desiderii verba sunt: Vide ne cui quidquam dixeris, et ilico non obligatoria erant mundati ad peccatum inobediendi, sed manifestabant quid ex intimo corde humiliter desiderabat. Sed vade, ostende te principi sacerdotum, pro, *ostende te sacerdoti*; et offer, pro emundatione tua que præcepit Moyses, IN TESTIMONIUM ILLIS, ut cognito miraculo moveantur ad credendum; et si non cederint reddantur inexcusabiles, utpote accipiendo munus duorum ignorantium et otis (Levit. 14 præceptum), profertes te mundatum, et non credendum negantes me qui curavi.

VERS. 43. — AT ILLE EGRESSUS COEPIIT PRÆDICARE, Deest, *multum*. Coepit enim ille prædicare multum; ET DIFFAMARE, pro, *diuturne*, SERMONE. Infamare siquidem in malam partem sonat. Non intelligas propterea leprosum hunc reum fuisse inobediencie; intellexit enim Jesus prohibuisse ne diceret factum, ad evitandam humanam gloriam: et quod officio ipsius curati erat publicare divinum miraculum, et gratiam se exhibere Jesu, prædicando et extendendo famam ipsius. ITA UT JAM NON POSSET MANIFESTE INTROIRE IN CIVITATEM; sed FORIS IN DESERTIS LOCIS ESSE, pro, *erat*; ET CONVENIEBANT, pro, *conveniebant*, AD EUM UBIQUE. Quod verbo significaverat Jesus, scilicet *figere* se gloriam humanam, factum monstravit, dum extensâ suâ famâ vitabat manifestum ingressum in civitatem, in quam non poterat manifestè ingredi sine nullâ gloriâ; sed erat foris in locis desertis.

tus, nec ubi profiteret. Et eiecit, dixit pro ablegavit, sive quod celeriter, sive quod invitum.

VERS. 44. — VIDE NEMINI, id est: *Vide ne cui*. OSTENDE TE, *teipsum ostende*. Quamquam interpres hujusmodi composita pronominum plethore veritè per simplicia. Et quod in nostris codicibus legitur *principi sacerdotum*, apud Græcos est *toti legi*; nisi forte id elicit articulus, ut de summo sacerdote dictum accipitur.

VERS. 45. — COEPIIT PRÆDICARE. Græci addunt *multum* sive *multa*. DIFFAMARE. Græci non sonat in malam partem. Veritè poterat *spargere* seu *diuturne*. ITA UT NON POSSET JAM. Ex Græcis verbis apparet de mundato dictum. Proinde ne quis hic haberet lector, in nostrâ translatione, pro *subjocinis Jesu*, hoc est, *nomine* pro pronomine. Ne quis hoc ut teneret factum statim corrigat. IN DESERTIS LOCIS ESSE. *Erat* Græcè est, non esse, *Vulg.*, *esset*. ET CONVENIEBANT, et *conveniebant*.

CAPUT II.

1. Et iterum intravit Capharnaum post dies :
2. Et auditum est quòd in domo esset, et convenerunt multi, ita ut non caperet, neque ad januam : et loquebatur eis verbum.
3. Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur.
4. Et cum non possent offerre eum illi præ turbâ, nudaverunt tectum ubi erat : et patefacientes submiserunt grabatum in quo paralyticus jacebat.
5. Cum autem vidisset Jesus fidem illorum, ait paralytico : Fili, dimittuntur tibi peccata tua.
6. Erant autem illic quidam de scribis sedentes, et cogitantes in cordibus suis :
7. Quid hic sic loquitur ? blasphemam. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus ?
8. Quo statim cognito Jesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis : Quid ista cogitatis in cordibus vestris ?
9. Quid est facilius dicere paralytico : Dimittuntur tibi peccata, an dicere, Surge : tolle grabatum tuum, et ambula ?
10. Ut autem sciat quia Filius hominis habet potestatem in terrâ dimittendi peccata (ait paralytico) :
11. Tibi dico : Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam.
12. Et statim surrexit ille : et sublato grabato, abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, et honorificarent Deum, dicentes : Quia nunquam sic vidimus.
13. Et egressus est rursus ad mare : omnisque turba veniebat ad eum, et docebat eos.
14. Et cum præteriret, vidit Levi Alphaei sedentem ad telonium, et ait illi : Sequere me. Et surgens secutus est eum.
15. Et factum est, cum accumberet in domo illius, multi publicani et peccatores simul discumbabant cum Jesu, et discipulis ejus : erant enim multi, qui et sequebantur eum.
16. Et scribæ et pharisæi videntes quia manducaret cum publicanis et peccatoribus, dicebant discipulis ejus : Quare cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit magister vester ?
17. Hoc audito, Jesus ait illis : Non necesse habent sui medico, sed qui male habent : non enim veni vocare justos, sed peccatores.
18. Et erant discipuli Joannis et pharisæi jejunantes, et veniunt, et dicunt illi : Quare discipuli Joannis et pharisæorum jejunant : tui autem discipuli non jejunant ?
19. Et ait illis Jesus : Numquid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, jejunare ? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt jejunare.
20. Venient autem dies, cum auferatur ab eis sponsum, et tunc jejunabunt in illis diebus.
21. Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri : alioquin auferet supplementum novum à veteri, et major scissura fit.
22. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres : alioquin dirumpet vinum utres, et vinum effundetur,

CHAPITRE II.

1. Quelques jours après, Jésus revint à Capharnaüm :
2. Et dès qu'on eut oui dire qu'il était dans la maison, il s'y assembla un si grand nombre de personnes, qu'il n'eut plus d'espace qui était devant la porte ne pouvait les contenir ; et leur prêchait la parole.
3. Alors on vint lui amener un paralytique qui était porté par quatre hommes.
4. Et comme ils ne pouvaient le lui présenter à cause de la foule, ils découvrirent le toit où il était, et y ayant fait une ouverture, ils descendirent le lit où le paralytique était couché.
5. Jésus voyant leur foi, dit au paralytique : Mon fils, vos péchés vous sont remis.
6. Or, il y avait là quelques scribes qui étaient assis, et qui s'entretenaient de ces pensées dans leur cœur :
7. Que veut dire cet homme ? il blasphème. Qui peut remettre les péchés, sinon Dieu seul ?
8. Aussitôt Jésus ayant connu par son propre esprit, ce qu'ils pensaient en eux-mêmes, leur dit : Pourquoi vous entretenez-vous de ces pensées dans vos cœurs ?
9. Lequel est le plus aisé, de dire au paralytique : Vos péchés vous sont remis, ou de lui dire : Levez-vous, emportez votre lit, et marchez.
10. Or, afin que vous sachiez que le Fils de l'homme a sur la terre le pouvoir de remettre les péchés, il dit au paralytique :
11. Levez-vous, je vous le commande ; emportez votre lit, et vous en allez en votre maison.
12. Il se leva aussitôt, emporta son lit, et s'en alla devant tout le monde ; de sorte qu'ils étaient tous saisis d'étonnement, et rendaient gloire à Dieu, disant : Nous n'avons jamais rien vu de semblable.
13. Jésus étant sorti une autre fois du côté de la mer, tout le peuple venait à lui, et il les instruisait.
14. Et lorsqu'il passait, il vit Lévi fils d'Alphaei assis au bureau des impôts, et lui dit : Suivez-moi. Il se leva aussitôt, et le suivit.
15. Il arriva que Jésus étant à table dans la maison de cet homme, beaucoup de publicans et de pêcheurs y étaient avec lui, et avec ses disciples ; car il y en avait même plusieurs qui le suivaient.
16. Et les scribes et les pharisiens voyant qu'il mangeait avec les publicans et avec les pêcheurs, dirent à ses disciples : Pourquoi votre maître mange-t-il et boit-il avec ces publicans et des pêcheurs ?
17. Ce que Jésus ayant entendu, il leur dit : Ce ne sont pas ceux qui se portent bien qui ont besoin de médecin, mais les malades ; aussi je ne suis pas venu appeler les justes, mais les pêcheurs.
18. Or, les disciples de Jean, et ceux des pharisiens jeûnaient, et ils vinrent, et lui dirent : Pourquoi les disciples de Jean et ceux des pharisiens jeûnent-ils, et vos disciples ne jeûnent-ils pas ?
19. Jésus leur répondit : Les amis de l'époux peuvent-ils jeûner pendant que l'époux est avec eux ? Ils ne peuvent pas jeûner pendant qu'ils ont l'époux avec eux.
20. Mais il viendra un temps où l'époux leur sera ôté, et ce sera alors qu'ils jeûneront.
21. Personne ne coud une pièce de drap neuf à un vieux habit, autrement le neuf emporte une partie du vieux, et l'habit se déchire davantage.
22. Et nul ne met du vin nouveau dans de vieux vaisseaux ; autrement le vin nouveau fait crever les

- et utres peribunt ; sed vinum novum in utres novos mitti debet.
23. Et factum est iterum cum Dominus sabbatis ambularet per sata, et discipuli ejus coeperunt progredi, et vellere spicas.
 24. Pharisei autem dicebant ei : Ecce, quid faciunt sabbatis quod non licet ?
 25. Et ait illis : Nunquam legis quid fecerit David, quando necessitatem habuit, et esurit ipse, et qui cum eo erant ?
 26. Quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotis, et panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare nisi sacerdotibus, et dedit eis qui cum eo erant ?
 27. Et dicebat eis : Sabbatum propter hominem factum est, et non homo propter sabbatum.
 28. Itaque dominus est Filius hominis etiam sabbati.

COMMENTARIA.

VERS. 1. — ET ITERUM INTRAVIT CAPHARNAUM POST DIES OCTO. IN GRÆCO NON HABETUR OCTO ; NEC HABETUR POST, SED PER. ET VIDETUR SIGNIFICARI QUOD JESUS INTRAVIT CAPHARNAUM MANSURUS PER DIES ALIQUOT.

VERS. 2. — ET AUDITUM EST QUOD IN DOMO ESSET ; ET CONVENERUNT, PRO, ET CONGREGATI SUNT, MULTI ; ITA UT NON CAPERET NEQUE AD JANUAM, PRO, ITA UT NON AMPLIUS CAPERENT NE EA QUIDEM QUAE AD JANUAM. ET EST SENSUS QUOD NEQUE LOCA DOMUS, NEQUE LOCA CIRCA JANUAM CAPERENT PLURES.

VERS. 5. — ET VENERUNT, PRO, VENIUNT, AD EUM FERENTES PARALYTICUM QUIA QUATUOR PORTABATUR. — VERS. 4. — ET CUM NON POSSENT OFFERRE EUM ILLI, PRO, APPROPINQUARE ILLI, PRÆ TERBA. SIGNIFICATUR QUOD PORTATORES PARALYTICI, TURBÂ OCCUPANTE ETIAM LOCA JANUAE, NON POTERANT APPROPINQUARE AD JESUM. NUDAVERUNT TECTUM UBI ERAT. HINC APPARET DOMUM ILLAM NON HABUISSE SOLARIUM, SED OPERIAM FUISSE TEGULIS, QUAS AUERENDO DETEXERUNT TECTUM. ET PATEFACIENTES, PRO, FOLIENTES. UNDE APPARET QUOD DOMUS ILLA SUB TEGULIS HABEBAT NESCIO QUID QUOD OPORUIT FRANGI, QUOD CREDIDERIM FUISSE LIGNUM. SUBMISERUNT, PRO, SUBMITTUNT, GRABATUM IN QUO PARALYTICUS JACEBAT. NON PROJICIUNT NEQUE

VERS. 1. — POST DIES, ID EST, PER DIES. NEC ADDENDUM EST OCTO, QUOD IN QUIBUSDAM HABETUR CODICIBUS LATINIS. CERTÉ IN PAULINO HABEBATUR, POST DIES, IN CORSDONONCENSIS RECENTI NONNI ADDITUM ERAT OCTO. SED LUCIDUS ERAT DIEBUS ALIQUOT, SIVE POST DIES ALIQUOT. NAM POST DIES LATINÉ NIHIL SIGNIFICAT.

VERS. 2. — ET CONVENERUNT, ET CONFESTIM COMENERUNT, SIVE COLLECTI SUNT. NEC AD JANUAM, GRÆCÉ, ITA UT JAM NON CAPERENT NE EA QUIDEM QUAE ERANT JUXTA JANUAM, UT INTELLEGAS DOMUM ADEO FUISSE REFERTAM, UT NE VESTIBULUM QUIDEM ET PARTES OSTII VICINAE CAPERENT TURBAM. AUERENS CODEX HABEBAT, NON CAPERET, ITELLEM UT CAPERET VERBUM PERTINENT AD DOMUM, SIQUE GEMINATA NEGATIO, NEC DOMUS CAPIEBAT, NEC LOCA VICINA JANUAE, HOC EST, VESTIBULUM.

VERS. 5. — ET VENERUNT, GRÆCÉ, ET VENIUNT. NUDAVERUNT TECTUM, DETEXERUNT TECTUM ; EST ENIM PRONOMASIA, QUASI DICAS, DETEGULARUNT TEGULAS. ET PATEFACIENTES, GRÆCÉ, CUM EFFODISSENT, UT INTELLEGAMUS ETIAM SUPERNÉ PERFODI TECTA. SUBMISERUNT, DEMITTUNT, PROPRIÉ FANIBUS, QUENAMMODUM DEMITTITUR ANCORAE, AUT SAXUM E SUBLIMI. IN QUO PARALYTICUS JACEBAT, DE-

vaisseaux, le vin se répand, et les vaisseaux se perdent ; mais il faut mettre le vin nouveau dans des vaisseaux neufs.

25. Il arriva encore que Jésus passant le long des blés un jour de sabbat, ses disciples commencèrent en marchant d'arracher des épis.
24. Sur quoi les pharisiens lui dirent : Pourquoi font-ils le jour du sabbat, ce qu'il n'est point permis de faire ?
25. Il leur répondit : N'avez-vous jamais lu ce que David fit dans le besoin où il se trouva, lorsque lui et ceux qui l'accompagnaient furent pressés de la faim.
26. Comment il entra dans la maison de Dieu du temps du grand-prêtre Abiathar, et mangea les pains de proposition, et en donna à ceux qui étaient avec lui, quoiqu'il n'y eût que les prêtres à qui il fût permis d'en manger ?
27. Et il leur dit : Le sabbat a été fait pour l'homme, et non pas l'homme pour le sabbat.
28. C'est pourquoi le Fils de l'homme est maître du sabbat même.

portant, sed fuit lectulum in quo jacebat submitunt ; hoc enim significari per subventionem patet Act. 27. et submittentis holdem invenierunt passus 20.

VERS. 5. — CUM AUTEM VIDISSET JESUS FIDEM ILLORUM. Magna Dei gratia, animæ alienis meritis hominis misereri, et quoad animam et quoad corpus, ut hinc discamus, tum magnipendere aliorum suffragia pro nobis ad Deum ; tum confidenter orare pro aliis. AIT PARALYTICO : FILII, DIMITTUNTUR, PRO, DIMITTANTUR. Imperative enim peccatorum dimissio significatur.

VERS. 6 ET 7. — ERANT AUTEM ILLIC QUIDAM DE SCRIBIS SEDENTES, ET COGITANTES IN CORDIBUS SUIIS, QUOD HIC SIC LOQUITUR, DUO HORREBANT SCRIBAE ; ET REM SCILICET ET MODUM IMPERATIVUM, ET PROPTEREA APPONUNT ADVERBIUM SIC, BLASPHEMAT, PRO, BLASPHEMIAS. EST ENIM UNICA ORATIO : Quid hic sic loquitur blasphemias ? QUI POTEST DIMITTERE PECCATA, NISI SOLUS, PRO, UNUS, DEUS.

VERS. 12. — ITA UT MIRARENTUR, PRO, STUPERENT OMNES, ET HONORIFICARENT, PRO, GLORIFICARENT, DEUM : DICENTES QUIA NUMQUAM SIC VIDIMUS. HÆC DE CURA ISTIUS LEPROSI, DECLARATA SUNT MATH. 9.

VERS. 14. — ET CUM PRÆTERIRET, VIDIT LEVI ALPHAEI, SCILICET FILIUM ; SIGNIFICATUR ENIM MATHAEUS ALIO NOMINE

cumbebatur quod paulo ante depravatam erat recumbebatur.

VERS. 7. — QUOD HIC SIC LOQUITUR, BLASPHEMAT. GRÆCÉ EST, blasphemias, loquitur blasphemias. NISI SOLUS DEUS, nisi unus qui est Deus.

VERS. 9. — DIMITTUNTUR, ID EST, remittuntur, sive remissa sunt. NAM VIDETUR ESSE PRÆTERITUM ATTICUM PRO DÉPOTVZ. Thema activum est ἀποδοξα, passivum ἀποδοξαται. Ita tradit Herodianus. Fortassis interpres legit ἀποδοξα pro micron, ut deducatur à verbo εω, unde εωσι. UT NOS PONEREMUS remittuntur, in causâ filii quidam insigniter Græcè doctus, ad hoc non melioris vir auctoritate, qui consultus super hoc loco, justificavit suam opinionem. OBSERVATUM, QUAE MENSA EST AUT LOCUS PUBLICANORUM, ubi colligunt veticgali, quod Græcè τριβύνη dicitur.

Levi, filius Alphaei. Et surgens seletus est eum. Non levitatis aut stultitiae, ut Julianus Augustus et Porphyrius arguant, accusandus est Mattheus, statim sequens Jesum vocantem; non solum quia tot processerit miracula, sed etiam ad potissimum ratione quia internatae Jesus traxit illum ad se; juxta illud: *Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum.*

VERS. 15. — ET FACTUM EST CUR ACCUMBERET IN DOMO ILLIUS, Matthei qui convivium Jesu paravit. Multi publicani, similes Mattheo, qui publicis vectigalibus seu censibus Romanorum vacabant; propterea enim infames erant apud Judaeos, tanquam ministri gentilitium in damnum populi fidelis; quamvis etiam exactio vectigalium et hujusmodi communiter viri cupidi se immutassent, et rara etiam sint vectigalia omni ex parte licita. ET PECCATORES SIMILIS DISCIBERANT CUR JESU, ET DISCIPULIS EJUS. Admiranda humilitas; non indignatur Jesus omni sanctitate major ad propria admittere mensam peccatorum et infames, et hoc publice. Qui sequebantur, pro, *secuti sunt eum.*

VERS. 16. — ET PHARISAEI DICEBANT DISCIPULIS EJUS: QUARE CUM FULGICANT ET PECCATORIBUS MANDUCAT ET BIBIT HAGISTER VESTER? Intendebant Pharisei non solum reprehendere Christum, sed etiam avertere discipulos ab eo.

VERS. 17. — JESUS AUT ILLIS: NON NECESSE HABENT SANI MEDICO SED QUI MALA HABENT. Duplici ratione confutatur Phariseos. Prima est, hoc est officio medici, quae clara est. NON ENIM VENI VOCARE JUSTOS, SED PECCATORES. Secunda ratio ex proprio officio. Ubi nota quod non solum quatenus officium medici, sed etiam quatenus officium alimentandi verbum Dei exercet, rationem reddit. In qua insinuat nullos justos, sed omnes peccatores esse; ex eo enim quod ipse venit vocare omnes, et non venit vocare justos, consequens est quod nullus sit justus. Et verè sic est: quoniam, ut ad Rom. probat Apostolus, omnes tam Judaei quam gentiles peccaverunt et egent gratia Dei, etc. Et quamvis ad litteram dici possit Marcum tacuisse quod Lucas supplevit, scilicet, *ad penitentiam*, eadem tamen sententia redit; quoniam venit vocare omnes ad penitentiam. Unde incepit predicare: *Penitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum.* Itaque ex hac Domini sententia confutatur Pharisei, ut

VERS. 16. — VIDENTES QUAE MANDUCARET, CIM VIDERENT EAM EDENTEM. Mirum cur hic placuerit solocismus. Nam Graecis sermo non praebuit occasionem. QUAE, *ἅ* est; Quid quod, id est: *Quid est quod.* MAGISTER VESTER. Laqueus negat haec adita in exemplaribus, quibus est usus. In nominalis tamen addita conperit, tametsi Theophylactus non addit. In Constantiensis fuit cursus.

VERS. 17. — NON NECESSE HABENT, NON OPUS HABENT. Sani, id est, valentes, sive qui valent. VOCARE JUSTOS. Graeci addunt, *ad penitentiam*. Quamquam id suspicari adfectum a quoquam. Nam nec in antiquissimis codicibus nostris reperitur, nec in Constantiensis, nec in meo vetustae typographiae, etiam apud Theophylactum additum est.

VERS. 18. — ET PHARISAEI. Quidam Graecus codex habebat. et Phariseorum, et subaudias discipuli,

sciant omnes esse peccatores, et non inveniri in hominibus differentiam inter peccatores, et non peccatores; sed quia aliqui sunt magis et aliqui minus peccatores, in comparatione ad magis peccatores, dei autem justos.

VERS. 18. — ET ERAT DISCIPULI JOANNIS ET PHARISAEI, pro, *Phariseorum.* Haec tamen correctio non est usquequaque certa; ET VENIUNT, utriusque nominati, scilicet discipuli Joannis et Pharisei, seu et discipuli Phariseorum; qui etiam ipsi Pharisei erant. ET DICUNT ILLI: QUARE DISCIPULI JOANNIS ET PHARISAEORUM JEJUNANT? De seipsis loquuntur tanquam de tertiis personis.

VERS. 19. — ET AUT ILLIS JESUS: NUMQUID POSSUNT FILII NUPTRARUM QUAMVIS, pro, *filii thalami nuptialis in quo, sponsus cum illis est, JEJUNARE?* Adverte quod loco thalami interpres posuit nuptiarum, et loco in quo interpres posuit quamvis. Et significatur non solum thalamus (hoc est, nuptiale cubiculum), sed etiam communitas illius, sponso et celebrantibus nuptias; tales enim Hebraico more (quo utebatur Jesus loquendo) appellantur filii thalami nuptialis. De tempore autem subjungitur: QUANTO TEMPORE HABENT SECUM SPONSUM, etc.

VERS. 21. — NEMO ASSUMENTUM, pro, *immixturam PANNI RUDIS.* Haec metaphorè significavit interpres pannum nondum à fullone curatum et positum; hoc est, omnino novum. ASSUIT VESTIMENTO VETERI; alioquin auferi supplementum; deest, ejus, NOVUM A VETERI; ET MAJOR, pro, *deterior, scissura FIT.* ET NEMO MITTIT VINUM NOVUM IN UTROS VETERES; ALIQUIN DIRUMPET VINUM; deest, novum, UTRES, etc. Monstrat Christus duabus similitudinibus quare novae suae doctrinae executionem in operibus perfectionis non exigit à discipulis quamvis fuit cum ipsis, sed postea. Prima similitudo, quae à Luca planè explicata est, quod sapiens artifex non tollit à vestimento novo particulam panni, apponendo illam ad reficiendum vetus vestimentum. Sequuntur enim duo inconvenientia; alterum est quod tollitur integritas à vestimento novo; alterum, quod fit major scissura in vestimento veteri, quia partialia nova trahendo veterem scindit eam. Secunda similitudo est quod vinum novum non est ponendum in utre veteri. Sequuntur enim duo inconvenientia, scilicet, quod rursum utres, ac per hoc pereunt, ac vinum effunditur; sed vino novo in

quemadmodum est item paulò post; nisi mavis, *id qui sunt ex Pharisaeis, hoc est, è factione Pharisaeis.*

VERS. 19. — NUMQUID POSSUNT, non possunt, ET FILII NUPTRARUM. Graeca nonnulli dissonant: *Filii thalami nuptialis, in quo sponsus cum eis est, JEJUNARE?* Nonnulli enim nuptiale cubiculum significat, interprete Suida. Deinde continenter ipse sibi respondet, *quomodo tempore secum habent sponsum, non possunt jejunare.*

VERS. 21. — ASSUMENTUM, verbum, quod ante verterat *commixturam*, ut Matthei nomen, et Lucae quatuor, sonat *immixturam*. Dilectio tandem veritè interpres. PANNI RUDIS, id est, *panni nondum à fullone curati.* Nam hunc rudem vocat nostris. Rude dicitur quod recens est. Sic vocat animus nondum humanis traditionalibus infectos. Siquidem *ἄκαθαρτος* fullonem significat. ADVERT SUPPLEMENTUM NOVUM. Graecus addidit *ejus*, ut subaudias, *vestis.* Quod hic veritè supple-

utres novos immisso ambo conservantur. Et intendit per has parabolas quod doctrina sua nova non est praecipienda viris retinentibus veterem vitam; sed oportet prius expoliare veterem hominem, et sic induere novum, ita quod non potest fieri, ut pars sit nova et pars vetus, ut doctrina sit nova et vita vetus. Discipuli siquidem ejus erant tantae imperfectionis, ut adhuc non essent capaces vitae novi Testamenti, ut patet ex hoc quod eis dixit, Luc. ult.: *Manete in civitate quoadusque indaminis virtute ex alto.* Et propterea sapientissimè abstinuit à praecipito jejunii et aliorum spectantium ad vitam novi Testamenti; haec enim non tum servanda praecipit, sed futura praedixit. Si haec parabolas ad amussim vis applicare, vestimentum novum est doctrina ac vitae novi Testamenti, vestimentum vetus est animus retinens ea quae imperfectionis sunt. Inconvenientia sunt quod scinditur integritas novi Testamenti praecipiendo partem, puta perfectionem jejunii, et id parum boni quod apud animum imperfectum est periculum subit ne omnino evanescat. Propterea Apostolus tanquam *parvulis in Christo lac dedit, non escam.*

VERS. 25. — ET FACTUM EST ITERUM. In Graeco non est iterum. Cum DOMINUS SABBATIS. Non pluribus, sed in festivitate constante ex pluribus sabbatis; erat enim solemnitas paschalis. AMBULABAT, pro, *transiret PER SABA, ET DISCIPULI EJUS COEPERUNT PROGREDI, PRO, iter agere.* Significatur enim quod discipuli coeperunt antecedere, ut sic viam quae incederet Jesus inter duos aperirent. Et dixit hoc evangelista ad significanti quod discipuli ante oculos Jesu volebant spicas, arguentibus Phariseis coram ipso hoc fieri, dicendo: *Ecce, quid faciunt? Non est enim in Graeco discipuli tui, sed interpres apposuit.*

VERS. 24. — PHARISAEI AUTEM DICEBANT EI: ECCE QUID FACIUNT DISCIPULI TUI SABBATIS QUOD NON LICET? — VERS. 25. — ET AUT ILLIS: NUMQUID LEGISTIS QUOD FECERIT DAVID QUANDO NECESSITATEM HABUIT, ET ESURUIT IPSE ET QUI CUM EO ERANT; QUOMODO INTROIIT IN DOMUM DEI SIVE ABIATHAR PRINCIPIS SACERDOTUM? I Reg. 21, historia haec narratur sub Achimelech, nulla facta mentione Abiathar. Sed non est dissonantia, quoniam uterque ibi erat, nam Abiathar filius erat Achimelech. Appellatur autem princeps sacerdotum, non quod tempore illius facti fuerit princeps sacerdotum, sed quia fuit primus princeps sacerdotum; antea enim

nomen, aliis verterat *plenitudinem*, ut Matthei nono. Sic autem vocat eum panni particulam, quae vestis laeera sarclit et expletur.

VERS. 22. — VINUM NOVUM IN UTRES VETERES. Non est eadem pronominata, cum illis habebatur *grati et xantho*, quorum prius illud apertius dicitur de his quae sentiant ætatem.

VERS. 25. — COEPERUNT PROGREDI, *coeperunt discipuli ejus iter facere.* Nam quod Graecus habet sermo, *ἤρξαντο*, id est, *coeperunt*, hoc interpres retulit ad PERSONAM; veluti enim dicitur, *ἤρξαντο λέγειν*, non quoniam illi dicendi facti, cum ante tacuissent, sed qui prius et ante alios incipit verba facere, et ob id verum progredi. Nimirum offensus absurditate sermonis, quod cum paulò ante dictum esset, *venit iter facere per segetes*, nunc idem subjecti de discipulis, quod

non erat iate titulus (scilicet princeps sacerdotum), sed initium habuit tempore regni David. Unde sicut Matth. dixit: *Jesse autem genuit David regem*, non quia genitus fuit rex, sed quia fuit primus rex in genealogia Christi, ita Abiathar nominatur princeps sacerdotum quia fuit primus princeps sacerdotum, ordinato et distributo sacerdotio per gradus et vices in solemnem cultu exhibendo in templo. Haec enim constat tempore Davidis disposita esse. ET MANDUCAVIT PANES PROPOSITIONIS, QUOS NON LICEBAT MANDUCARE NISI SOLIS SACERDOTIBUS; ET DEDIT EIS ET QUI CUM EO ERANT? pro, *et dedit etiam iis qui cum eo erant*; significatur enim Davidem non solum comedisse panes sacros, sed etiam dedisse iis qui cum eo erant. In quo nota exemplum afferri, non solum Davidis, sed etiam isororum qui cum ipso erant, ad excludendum singularitatem Davidis; ne scilicet Pharisei dicerent licuisse Davidi comedere panem sanctum, quia erat propheta. Hoc enim non possunt dicere de illis qui cum illo erant. Intendit namque Jesus declarare quod ex necessitate articulo licuit tam Davidi quam suis vesci pane sancto, alias solis sacerdotibus licito, Levit. 25. Exemplum sumitur à factis majori; nam longè majus est laicos vesci panis propositionis quam operari in sabbato, ut patet ex eo quod operari in sabbato ex multis potest causis excusari, et saepe accidit.

VERS. 27. — ET DICEBAT EIS: SABBATUM PROPTER HOMINEM FACTUM EST, hoc est, ad utilitatem hominis spirituale. Ad hoc enim ut homo sanctus fiat mentis et animo, sanctificatur dies et loca, et non è converso; inanimatorum namque omnium sanctitas ad hominis sanctitatem ordinatur.

VERS. 28. — ITAQUE DOMINUS EST FILIUS HOMINIS ETIAM SABBATI. Infert Jesus seipsum Filium hominis esse dominum sabbati ex eo quod sabbatum est propter hominem, in virtute universalis domini sui propter omnia quae sunt propter hominem; ex eo enim quod Filius hominis est dominus omnium quae ordinantur ad salutem humanam, optime inferatur quod est etiam dominus sabbati ordinati ad humanam utilitatem. Et aptè congruit propositio, ad significandum quod sabbatum ordinatum ad hominis utilitatem non debet veritè in damnum hominis; veteretur enim in damnum hominis, si ob sabbatum servandum homo privaretur necessario alimento.

capissent iter ingredi. Verum hic nec initium itineris significatur, nec ordo ingrediturum, sed vellendi initium. Jam enim *iter eunum coeperunt vellere spicas.* ET VELLERE SPICAS, *ἐκόσμησεν*, id est, *vellentes*, sive *vellendo.*

VERS. 28. — ECCE QUID FACIUNT DISCIPULI TUI SABBATIS. Ut paulò superius non addidit *magister vester*, ita hic non addit *opud Graecos discipuli tui.* Quorsum enim atinebat eos nominare, cum digito illos ostenderet, *ecce?*

VERS. 29. — SUB ABIATHAR PRINCIPIS SACERDOTUM. Divus Hieronymus, in libello de optimo Graeco interpretandi, indicat nomen *Abiathar* pro *Achimelech* esse positum, propterea quod libro Regum primo, capitulo 22, ubi refertur injussu rei historia, nulla mentio fit *Abiathar*, sed duntaxat *Achimelech*; sive id acciderit visio scriptorum, sive quod ejusdem hominis

vocabulum sit *Abiathar* et *Achimelech*. Nam Tyrannus putat hunc *Abiathar* fuisse filium *Achimelech*, qui sub patre functus sit officio paterno, et eo caso iussu Saulis, comes fuerit fugæ Davidicæ. Hieronymus ut necesse nodum, ita non explicat. Theophylactus aperit aliam rimam, ut scilicet alium fuisse *Achimelech*, qui in libro Regum tantum sacerdos sit dictus israhæ, cum hic *Abiathar* dicitur *ἀρχιερεύς*. Mirum cum La-

CAPUT III.

1. Et introivit iterum in synagogam, et erat ibi homo habens manum aridam.
2. Et observabant eum, si sabbatis curaret, ut accusarent illum.
3. Et ait homini habenti manum aridam : Surge in medium.
4. Et dicit eis : Licet sabbatis benefacere, an malè animam salvam facere, an perdere? et illi tacebant.
5. Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super cæcitate cordis eorum, dicit homini : Extende manum tuam. Et extendit, et restituta est manus illi.
6. Exeuntes autem Pharisei, statim cum Herodianis consilium faciebant adversus eum, quomodo eum perderent.
7. Jesus autem cum discipulis suis secessit ad mare : et multa turba à Galilæa et Judæa secuta est eum.
8. Et ab Hierosolymis, et ab Idumæa, et trans Jordanem : et qui circa Tyrum et Sidonem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, venerunt ad eum.
9. Et dixit discipulis suis, ut navicula sibi deserviret proper turban, ne comprimerent eum.
10. Multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum, ut illum tangerent quotquot habebant plagas.
11. Et spiritus immundi, cum illum videbant, prodeiebant ei, et clamabant, dicentes :
12. Tu es Filius Dei. Et vehementer comminabatur eis, ne manifestarent illum.
13. Et ascendens in montem, vocavit ad se quos voluit ipse, et venerunt ad eum.
14. Et fecit ut essent duodecim cum illo, et ut mitteret eos prædicare.
15. Et dedit illis potestatem curandi infirmos, et ejiciendi demonia.
16. Et imposuit Simonem Petrus :
17. Et Jacobum Zebedæi, et Joannem fratrem Jacobi, et imposuit eis nomina Boanerges, quod est, filii tonitruum :
18. Et Andream, et Philippum, et Bartholomæum, et Matthæum, et Thomam, et Jacobum Alphæi, et Thadæum, et Simonem Cananæum,
19. Et Judam Iscariotem, qui et tradidit illum.
20. Et veniunt ad domum ; et convenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare.
21. Et cum audissent sui, exierunt tenere eum ; dicebant enim : Quoniam in turorem versus est.
22. Et scribæ qui ab Hierosolymis descenderant, dicebant : Quoniam ejectionem habet, et quia in principe demoniorum eiecit demonia,
23. Et convocatis eis, in parabolis dicebat illis : Quomodo potest Satanas Satanam ejicere ?
24. Et si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare.

tini codices constanter habent *Achimelech*, cur in Græcis Evangelis semper habeatur *Abimelech*, nisi quod Suidas in dictione *ἀρχιερεύς* addit eundem utroque nomine signari. Nisi solis. Solus non additur apud Græcos, nec erat in codice Constantiensis. ER DEBIT EIS. Pro eis melius vertendum, qui secum erant : Et dedit his quoque qui secum erant.

CHAPITRE III.

1. Et Jésus entra de nouveau dans la synagogue, et il s'y trouva un homme qui avait une main desséchée.
2. Et ils l'observaient, pour voir s'il le guérirait un jour de sabbat, afin de l'accuser.
3. Et il dit à cet homme qui avait la main desséchée : Levez-vous au milieu de tout le monde.
4. Puis il leur dit : Est-il permis au jour du sabbat de faire du bien, ou du mal, de sauver la vie ou de l'ôter? Mais ils demeurèrent dans le silence.
5. Et les regardant avec indignation, étant affligé de l'aveuglement de leur cœur, il dit à cet homme : Étendez votre main. Il l'étendit, et elle devint saine.
6. Les pharisiens étant sortis tinrent aussitôt conseil contre lui avec les hérédians du peuple.
7. Mais Jésus se retira avec ses disciples vers la mer où une grande multitude de peuple le suivit de Galilée et de Judée.
8. De Jérusalem, de l'Idumée, et d'au-delà du Jourdain : et ceux des environs de Tyr et de Sidon, ayant qui parler des choses qu'il faisait, vinrent en grand nombre le trouver.
9. Et il dit à ses disciples qu'ils lui tinsent là une barque, afin qu'elle lui servit pour n'être pas trop pressé par la foule du peuple ;
10. Car comme il en guérissait plusieurs, tous ceux qui avaient quelque mal se jetaient sur lui pour le toucher.
11. Et quand les esprits impurs le voyaient, ils se prosternaient devant lui, et s'écriaient :
12. Vous êtes le Fils de Dieu. Mais il leur défendait avec de grandes menaces de le découvrir.
13. Et montant sur une montagne, il appela à lui ceux que lui-même voulait, et ils vinrent à lui.
14. Il en établit douze pour les avoir avec lui, et pour les envoyer prêcher.
15. Et leur donna la puissance de guérir les malades, et de chasser les démons.
16. Et il donna à Simon le nom de Pierre ;
17. Les autres étaient Jacques, fils de Zébédée, et Jean, frère de Jacques, qu'il nomma Boanerges, c'est-à-dire, enfants du tonnerre ;
18. André, Philippe, Barthélémi, Matthieu, Thomas, Jacques, fils d'Alphée, Thadée, Simon-le-Cananéen,
19. Et Judas Iscariote, qui fut celui qui le trahit.
20. Et ils vinrent en la maison, et il s'assembla encore tant de monde, qu'ils ne pourraient pas même prendre leur repas.
21. Ce que ses proches ayant appris, ils vinrent pour se saisir de lui, car ils disaient qu'il avait perdu l'esprit.
22. Les scribes qui étaient venus de Jérusalem, disaient aussi : Il est possédé de Bêlzebub, et c'est par le prince des démons, qu'il chasse les démons.
23. Mais lui les ayant fait approcher, leur disait en paraboles : Comment Satan peut-il chasser Satan ?
24. Si un royaume est divisé contre lui-même, il est impossible que ce royaume subsiste.

25. Et si domus super semetipsam disperiat, non potest domus illa stare.
26. Et si Satanas consurrexerit in semetipsum, disperitus est et non poterit stare, sed finem habet.
27. Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliget, et tunc domum ejus diripiet.
28. Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, et blasphemie quibus blasphemaverint :
29. Qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti.
30. Quoniam dicebant : Spiritum immundum habet.
31. Et veniunt mater ejus et fratres ; et foris stantes miserant ad eum, vocantes eum.
32. Et seledat circa eum turba, et dicit ei : Ecce mater tua et fratres tui foris querunt te.
33. Et respondens eis, ait : Quæ est mater mea, et fratres mei ?
34. Et circumspiciens eos qui in circuitu ejus seledant, ait : Ecce mater mea et fratres mei.
35. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, et soror mea, et mater est.

COMMENTARIA.

VERS. 2. — ET OBSERVABANT EUM SI SABBATIS CURARET ; DEEST, eum.

VERS. 4. — ET DIXIT EIS : LICET SABBATIS BENEFACERE AN MALÈ DEEST, facere. Et significatur per benefacere, prodesse ; et per malefacere, lædere. ANIMAM SALVARE AN PERDERE? PRO, occidere? Proponit enim Jesus utrum sabbatis liceat prodesse an nocere. Et augendo orationem, utrum liceat sabbatis vitam servare an occidere ; vitam enim nomine animæ significavit. Tacet siquidem Marcus exemplum de ove quæ cecidit in foveam ; dictum tunc à Jesu ad declarandum et benefacere et servare vitam licitum esse sabbatis ex exemplo ovis.

VERS. 5. — ET CIRCUMSPICIENS EOS CUM IRA. Sicut in Christo fuit vera tristitia, ita etiam vera ira ; non enim assumpsit animum stoicum, sed verè naturalem. Fuit tamen ira in Christo, non passio rationem turbans, sed propositum, non redundans in alias vires, non impediens nec turbans alias actiones animæ. CONTRISTATUS, pro, condolens. Ita quod duabus propositionibus usus est Jesus : iram contra vitium, condolentiam ad homines, ut intelligas non iratum sciendum, sed condolentem, quod perfecta virtus est. SUPER CECITATE CORDIS EORUM, non mentis, ut cæcietatem affectatam intelligamus ; dum hinc non possunt negare fas esse sabbatis extrahere ovem quæ cecidit, inde autem illicitum putant quod Jesus restituit homines sanitati sabbatis. Magnitudo enim invidiæ et odii in Jesum

VERS. 4. — BENEFACERE, GRÆCIS non sonat simpliciter facere rem malam aut bonam, sed malè re aut bonè afflicere quempiam, quasi dicas : Utrum prodesse fas est sabbatis an lædere? AN PERDERE, id est, an occidere?

VERS. 5. — ET CIRCUMSPICIENS, id est, cum circumspexisset. NEC EST, CONTRISTATUS, sed *συνδοκώμενος*, id est, condolens seu verius condolens. ET RESTITUTA EST

25. Et si une maison est divisée contre elle-même, il est impossible que cette maison subsiste.

26. Si donc Satan se soulève contre lui-même, la voila divisé ; il ne pourra plus subsister ; mais il faut que sa puissance finisse.

27. Nul ne peut entrer dans la maison d'un homme fort, et lui enlever ce qu'il possède, si auparavant il ne le lie, pour pouvoir ensuite piller sa maison.

28. Je vous dis en vérité, que tous les péchés que les enfants des hommes auront commis, et tous les blasphèmes qu'ils auront proférés, leur seront remis.

29. Mais si quelqu'un blasphème contre le Saint-Esprit, il n'en recevra jamais le pardon ; et il sera coupable d'un péché éternel.

30. Il leur dit ceci, sur ce qu'ils l'accusaient d'être possédé de l'esprit impur.

31. Cependant sa mère et ses frères arrivèrent ; et se tenant dehors, ils envoyoient l'appeler.

32. Comme donc le peuple était assis autour de lui, on lui dit : Votre mère et vos frères sont là dehors qui vous demandent.

33. Mais il leur répondit : Qui est ma mère, et qui sont mes frères ?

34. Et jetant les yeux sur ceux qui étaient assis autour de lui : Voici, dit-il, ma mère et mes frères.

35. Car quiconque fait la volonté de Dieu, celui-là est mon frère, ma sœur, et ma mère.

EXCEBAT EOS. DIGIT HOMINI : EXTENDE MANUM TUAM. ET EXTENDIT ; ET RESTITUTA EST MANUS ILLI, PRO, *illius*, sana ut altera.

VERS. 6. — EXEUNTES AUTEM PHARISEI, STATIM CUM HERODIANIS CONSILIUM FACIEBANT ADVERSUS EUM, quomodo, pro, ut, non perderent. Magna obstinatio Phariseorum significatur, quod nec convicti respiscunt ; sed quod per vitam accusationis apud ecclesiasticam curiam efflere nequibant, tentant ut per curiæ secularis non justitiam sed potentiam et impunem iniquitatem perdere possint Jesum. Hoc enim significat consilium cum Herodianis ad occidendum Jesum. Herodes namque secularis princeps erat.

VERS. 7. — JESUS AUTEM CUM DISCIPULIS SUI SECESSIT AD MARE ; quia nondum erat tempus passionis ejus, divertit Jesus à malignitate illorum. ET MULTA TURBA A GALILÆA ET JUDÆA SECUTA EST EUM. — VERS. 8. — ET AB HIEROSOLYMIS, ET AB IDUMÆA ET TRANS JORDANEM, ET QUI CIRCA TYRUM ET SIDONEM, MULTITUDO MAGNA, AUDIENTES QUÆ FACIEBAT, VENERUNT AD EUM. Considera hic tres ordines : Primum eorum discipulorum comitantem Jesum ; deinde turbam multam Galilæorum et Judæorum sequentem ; et denum multitudinem magnum ex diversis partibus venientem. Ubi etiam advertit multos inter hos venisse non Israelitas, sed Idumæos filios Esau, et gentiles circa Tyrum et Sidonem, Tyrios et Sidonios ; hi enim fortè erant proselyti ; aut sicut mulier illa Cananæa ad famam miracu-

MANUS ILLIUS. VULG., ILLI. GRÆCÈ est, et restituta est manna *illius sana, ut altera*. Verum haud scio an verbis aliquot ex Matthæo hinc adscriptis.

VERS. 9. — UT NAVICULA SIBI DESERVIRET, ut navicula inseruiret sibi ; hoc est, ut navicula esset sibi usui, sive adhiberet sibi. Nam *προσκατατίθω* sepè aliis veris assistere, sive insistere. NE COMPRIMERENT EUM, id